

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^e JAARGANG

WOENSDAG 10 JANUARI 1940

No. 1254

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.*

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

*Redactie-adres: Pieter de Hoekweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD

Biz.

Nieuwjaarsklanken door <i>M. F. J. Cool</i>	18
Het uitbreidingsplan en de grondeigenaren door <i>Dr. Ir. H. G. van Beusekom</i>	21
Surrogaat-voedsel, het tegengaan van bederf van voedsel en het gebruik van afvalstoffen door <i>Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn</i>	23
Nieuwe indeelingen onzer handelsstatistiek in verband met de economische verdedigingsvoorbereiding van ons land door <i>I. Roet Jzn.</i>	26
De economische toestand van Zweden tijdens den vorigen oorlog II (Slot) door <i>P. de Wolff</i>	28
Suikervoorziening in Nederland door <i>A. W. Volz</i> ..	30
AANTEKENINGEN:	
De gevolgen van den oorlog voor de Roemeensche petroleumindustrie	30
MAANDOLJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	31
Hypotheekrente in Nederland	32
ONTVANGEN BOEKEN	32
Statistieken:	
Groothandelsartikelen	34-35
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	33, 36

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

In de verslagweek waren er op de wisselmarkt twee opvallende verschijnselen waar te nemen, t.w. een flauwe houding van het Pond Sterling en een vaste houding van den Gulden. Waar beide verschijnselen samenvielen, resulteerde dit in een daling van de Pondennotering te onzent, die krachtiger was dan die te New-York. De Pondennotering te New-York liep met rond 1 pCt. terug. Aan het einde van het vorige jaar was de Pondenkoers internationaal mede gesteund door dekking van contramine-affaires. Nu thans de markt dezen steun mist werd daardoor een druk op den Pondenkoers uitgeoefend. De daling is echter weer spoedig gevolgd door een herstel, waarvan moeilijk uit te maken is, of het heelemaal natuurlijk was, dan wel of voor rekening van Londen wat steun werd verleend. Nu de Engelsche autoriteiten niet hebben kunnen besluiten tot een werkelijk effectieve deviezencontrole, waardoor een noemenswaardige marge tusschen „binnen“- en „buiten“-koers gesanctionneerd zou worden, schijnt men zich te Londen toch steeds, wanneer die marge wat grooter wordt, bezorgd te maken, en geneigd te zijn tot interventie. Van 7.43 daalde bij ons de notering tot 7.32, waarna weer een herstel is ingetreden tot 7.38. Met de daling van de contante notering voor Ponden ging een daling van het termijn-disagio gepaard; inmiddels was termijn-Londen aan het begin van de nieuwe week weer flauwer.

Zooals reeds opgemerkt, was de Gulden uitgesproken vast. De traditioneele plafondkoers van het Egalisatiefonds werd in het geheel niet gehaald en de notering is als regel beneden de 1.88 gebleven, soms zelfs zeer belangrijk daar beneden. Het laagterecord van 1.87% heeft maar een zeer kort bestaan gehad, en sedert bleef de notering om en nabij de 1.87%.

De Belgakoers heeft deze week weer blootgestaan aan vrij groote fluctuaties, vooral na de Regeeringswisseling. De koers heeft geschommeld tusschen 31.65 en 31.25, terwijl tegen het einde van de week de notering weer aantrok, een beweging, die in het begin van de nieuwe week zich nog verder voortzette, zoodat de notering op 31.42 kwam.

Op de markt voor Dollarbankpapier en gouden munten is een periode van betrekkelijken stilstand ingetreden.

Op de discountmarkt is na de jaarwisseling eenige ontspanning ingetreden, zoodat driemaands-schatkistpapier nu op ongeveer 2 pCt.-basis staat, zesmaands op 2% en jaarspapier op 3¼ pCt.

Op de beleggingsmarkt was de stemming gunstiger, zonder dat daarvoor een andere verklaring is te geven dan eventueele belegging van per 1 Januari vrijgekomen middelen.

NIEUWJAARSKLANKEN.

„Wie de laatste dertig jaren bewust heeft meegeleefd en er zich toe zet om eens na te gaan, bij hoeveel jaarwisselingen in die periode de horizon klaar was en de toekomst met vertrouwen werd tegemoet gezien, die zal slechts een schralen oogst binnenhalen”, aldus Dr. H. Colijn op Nieuwjaarsavond voor de microfoon van de N.C.R.V.

Wie bedenkt, dat niettegenstaande deze reeks sombere verwachtingen de diverse welvaartsindices sinds 1910 een kennelijken vooruitgang hebben geregistreerd — reëel loonpeil, levensomstandigheden van het volk, mogelijkheden voor minder goed gesitueerden om een betere ontwikkeling te krijgen, transportmogelijkheden, woningtoestanden, enz., enz. hebben een duidelijke verbetering getoond — komt tot de slotsom, dat er alles ten spijt geen reden is om bij de pakken te gaan neerzitten.

De nieuwjaarsredevoeringen van de beide Voorzitters van onze twee grootste Kamers van Koophandel¹⁾ staan in sterke mate in het teeken van den oorlog. In zijn inleiding wijst de heer Van der Mandele erop, dat de eerste helft van 1939, ondanks de ernstige omstandigheden, toch een zekere mate van prosperiteit toonde:

„Werkloosheidscijfers gingen terug, er was een toenemende levendigheid in vele bedrijfstakken, de kans op een bevredigend rendement in verscheidene ondernemingen was toegenomen, zij het dan ook, dat sterke bewapening, hier en ginds, tot dezen vooruitgang in niet onaanzienlijke mate bijdroeg. Maar er was werk en arbeid en men bleef nog altijd vurig hopen, dat een vreedzame oplossing van de hangende internationale geschillen mogelijk zou zijn.

Bij den aanvang van het najaar is de groote storm opgestoken en is alle hoop en verwachting vernietigd. De bedrijven gaan gebukt onder den oorlog, de havenbeweging is gedaald tot ongeveer een vierde deel van wat zij in de vorige maanden was, de zeescheepvaart heeft zwaar te lijden van de oorlogsmaatregelen. Met één slag is vóór- in tegenspoed veranderd en is al het opwekkende licht, dat het eerste halfjaar nog gegeven had, verduisterd.”

Overheidsingrijpen.

Na, aan de hand van cijfers betreffende de werkgelegenheid en de havenbeweging van Rotterdam, de gunstige trend van de eerste acht maanden te hebben getoond, vervolgde spreker:

„Wel was dit alles voor een deel schijn-welvaart. Zij sproot toch, zooals gezegd, voor een zeker percentage voort uit werk en orders voor 'slands defensie en voor bevoorradings hier en elders. En als lood drukte op het bedrijfsleven de zorg, dat dit alles nog wel eens in werkelijkheid zou moeten worden gebruikt: echte ondernemingslust was er niet en men bleef nog in de sfeer van de groote crisis, die nu reeds tien jaren het economisch leven in de gansche wereld had neergedrukt — de crisis, waaraan wij te wijten hebben al die maatregelen, die het bedrijfsleven langzamerhand hebben gebonden en vastgesnoerd, tegen vele waarvan uw Kamer herhaaldelijk, maar dikwijls tevergeefs, ter bescherming van het vrije bedrijf met kracht is opgekomen.

Contingenteering, regeling, ordening, prijszetting, heffing, steun, toeslag, teeltbeperking, verbindendverklaring, garantie, denaturatie, al deze woorden klinken u als oude bekenden in de ooren. En al mogen en moeten wij volmondig erkennen, dat de crisistoestand van de Regeering maatregelen eischte en dat deze dikwijls getracht heeft die maatregelen zoo weinig mogelijk drukkend te doen zijn voor den ondernemer, het laatste van de door mij geciteerde slagwoorden, denaturatie, was langzamerhand toch wel min of meer op het vrije bedrijfsleven van toepassing geworden.”

De heer *Gottfr. H. Crone* heeft de aardige gedachte gehad om bij het zich bezinnen op de thans genomen maatregelen ter verdediging van onze economische weerbaarheid den momenteelen toestand te vergelijken met dien bij de eerste jaarwisseling in den

oorlog 1914—'18, zooals die beschreven is in de nieuwjaarsrede van zijn ambtsvoorganger uit die periode:

„Bij het herlezen van de nieuwjaarsrede, die 25 geleden op deze plaats werd uitgesproken, trof het mij, dat mijn voorganger toen nog vrij weinig aandacht behoeft te schenken aan inbreuken op onze rechten als neutralen staat. In het verdere verloop van den wereldoorlog is dat anders geworden en men kan den toestand van het oogenblik in dit opzicht met eenig recht kenschetsen door te zeggen, dat, wat de positie van de neutralen betreft, de huidige oorlog daarmee is begonnen, waarmee de wereldoorlog eindigde. De nadeelen, die onze volkshuishouding reeds van de oorlogvoerende mogendheden ondervond, zijn groot en talrijk. Daarbij heeft de bemoeienis van onze Regeering met het bedrijfsleven ongekende vormen en omvang aangenomen. Het is van belang zulks na te gaan. Maar met nadruk stel ik voorop, dat, hoezeer dan ook de Staat het bedrijfsleven in aanzienlijk grootere mate aan banden heeft gelegd dan vijf en twintig jaar geleden, de geldende volkenrechtelijke bepalingen op geen enkele wijze voorschriften geven, die onze Regeering verplichten den handel in bepaalde banen te leiden. Zij is integendeel volkomen bevoegd en verzaakt allerminst de neutraliteit, indien zij den handel zich laat ontwikkelen, zooals de omstandigheden dit met zich brengen, of daarin in te grijpen, naar gelang belangen van ons land dit noodig maken. Zij heeft te dien aanzien zelfs den plicht, zich niet van buitenlandsche zijde te doen voorschrijven, wat de neutraliteit zou vereischen.

Wat sommige omstandigheden aangaat, heeft 1939 zich merkwaardig gunstig van 1914 onderscheiden, al vormen de toestand van onze Overheidsfinanciën en de werkloosheid thans veel moeilijker problemen dan veler. Zoo weerspiegelt de vermelde redevoering van mijn voorganger duidelijk de nawerking van de hevige paniek, die in de laatste dagen van Juli 1914 hier te lande ontstond en zich onder meer in een stormloop op de spaarbanken en op De Nederlandsche Bank openbaarde. Dusdanige verschijnselen bleven in de afgelopen maanden nagenoeg achterwege. Ons Gemeentebestuur behoeft geen betalingsbons uit te geven, zilverbons bleven ons bespaard. De effectenbeurs werd niet gesloten en de Beurswet 1914, die aan onze Regeering in gewijzigden vorm ten dienste was blijven staan, behoeft geen toepassing te vinden. Ofschoon in de eerste dagen van September een golf van moedeloosheid over onze bevolking is gegaan, heeft zij over het geheel genomen een groote beheersching getoond. Van belangrijke betekenis voor het behoud van de rust binnen onze samenleving was daarbij naar mijn oordeel het feit, dat de bestuurlijke organisatie van Nederland zooveel beter dan in 1914 op de buitengewone omstandigheden was voorbereid. Al sedert jaren ingericht op het beheerschen van het economische leven op velerlei gebied, was de door de politieke spanningen der laatste jaren noodig geworden oorlogsvoorbereiding daarvan een logisch en mogelijk complement.

Twéëërlei moet hierbij dus worden onderscheiden. Namelijk onze wetgeving op het stuk van economische crisis en ordening en daarnaast onze eigenlijke oorlogs-noodwetgeving met de daaraan verbonden administratieve voorzieningen. Waarbij de eerstbedoelde groepen in verschillend opzicht als grondslag voor de laatste groep dienen en daarmee een organisch geheel vormen. Ik erken de voordeelen, die deze coördinatie van economische en oorlogs-noodwetgeving heeft opgeleverd. Bovendien moeten in een tijd als dezen vele wenschelijke zaken ter zijde worden gesteld voor het hogere belang, dat in ons staatkundig en economisch zelfstandig volksbestaan is gelegen. Maar desniettemin sla ik, in het licht van de achter ons liggende ordening en ander ingrijpen van de Overheid in het bedrijfsleven, de vergaande aantasting van de ondernemersvrijheid, welke wij thans moeten aanvaarden, met zeer genemde gevoelens gade.”

Toch blijkt uit het verdere betoog van den heer *Crone* naast de boven weergegeven beduchtheid voor te ver gaande Overheidsbemoeiing met het bedrijfsleven een duidelijke waardeering voor verschillende elementen in de practijk van het recente Overheidsingrijpen:

„Overziet men het samenstel van onze oorlogs-nood- en crisiswetten, dan blijkt, dat wij eigenlijk drie distributiewetten rijk zijn. Namelijk de wet die dezen naam draagt en de feitelijk mede als zoodanig fungerende Wet Voed-

¹⁾ De heer *Fentener van Vlissingen*, Voorzitter van de K. v. K. voor Utrecht, heeft bekend gemaakt, in verband met de tijdsomstandigheden, van het houden van een nieuwjaarsrede af te zien.

selvoorziening in Oorlogstijd en de Landbouwcrisiswet. De eigenlijke Distributiewet heeft weer een tweeledige functie. Het publiek kent haar als de rantsoeneringswet, als hoedanig zij ten aanzien van suiker, groene erwten en spliterwten toepassing heeft gevonden. Ik stel met voldoening vast, dat de Regeering er naar heeft gestreefd bij de uitwerking van de distributie de bestaande organen van handel en verkeer zooveel mogelijk ingeschakeld te houden en de moeilijkheden voor het bedrijfsleven te beperken.

Belangrijker dan de betekenis van de Distributiewet voor de voorziening van de eindverbruikers met dagelijkse benodigdheden, was tot nog toe haar toepassing ter bevordering van een zoo doeltreffend mogelijke verdeling van bepaalde handels- en nijverheidsgoederen, als bouwmaterialen, metalen, textielgoederen, huiden, rubber, hout, sommige scheikundige stoffen en kunstmest. Indien de wet op dergelijke goederen van toepassing wordt verklaard, komt de bewaking van het artikel bij een Rijksdistributiebureau te berusten. Al naar de practijk het eischt, is deze bemoeienis meer of minder intensief. Het verdient de aandacht, dat de Rijksdistributiebureaux ook met betrekking tot andere Overheidsmaatregelen een uitvoerende of adviseerende taak vervullen."

De prijspolitiek van de Regeering.

Minder waardeering heeft de heer *Crone* voor de prijspolitiek van de Regeering. Het bedrijfsleven heeft z.i. te lang in het onzekere verkeerd, wat geoorloofd en wat niet geoorloofd was, de Regeering is te lang in gebreke gebleven aan te toonen, waarom de vervangingswaarde, zooals die door Minister Gelissen was geïnterpreteerd, door haar niet van toepassing werd geacht in de gegeven omstandigheden, waarbij nog kwam, dat door zijn belofte van een „redelijke belooning" aan den landbouw gegeven, de Minister van Economische Zaken naar het oordeel van den heer *Crone* de bestaande onzekerheid nog heeft vergroot, waar zijne Excellentie kort daarvoor nog had vastgehouden aan den maatstaf van vergoeding van „onmisbare productiekosten". Overigens geeft het prijsbehoel zelf geen reden tot ongerustheid. Sprekende over het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud van arbeidersgezinnen te Amsterdam²⁾, zegt de heer *Crone*:

„Vergeleken met de twaalf maanden van September 1938 tot Augustus 1939 bedroeg de stijging 5.1 pCt. Ik zie daarom vooralsnog geen aanleiding voor de vrees, dat kleine bevolkingsgroepen groote winsten ten nadeele van de gezamenlijke verbruikers zullen maken. Maar even verkeerd zou het zijn, wanneer die verbruikers, voor zoover zij als aanbieders van diensten op de arbeidsmarkt verschijnen, de oorlogsomstandigheden tot uitgangspunt voor economisch ongegronde loonsverhoogen zouden maken. Indien wij door beperking in beiderlei opzicht een rijzing van het binnenlandsche prijspeil naar de mate van onze krachten tegengaan, kunnen veel van de moeilijkheden op het gebied van de prijsvorming, die ons tijdens den wereldoorlog en in de jaren daarna hebben gedrukt, achterwege blijven. Wij maken ons aldus meer bestand tegen de nooden van deze dagen en bereiden ons tevens voor op de betere tijden, die, naar wij allen vurig hopen, spoedig zullen aanbreken."

Arbeidsmarkt.

Uit de berichten, welke de Amsterdamsche Kamer van Koophandel uit kringen van handel en industrie bereikten in de eerste maanden van den oorlog, bleek, aldus de heer *Crone*, dat de uitwerking van de oorlogsomstandigheden al naar den aard der ondernemingen zeer verschillend was. Een eindoordeel valt nog allerminst te geven, allerwegen verkeert men nog in een overgangsstadium: bij verschillende handels- en verkeersbedrijven en ook bij de bouwvakken en de visscherij trad duidelijk een slapte naar voren, bij enkele industrielele bedrijfstakken heeft men, niet het minst door de defensie-orders volop werk. De invloed van een en ander op de arbeidsmarkt is dan ook zeer onregelmatig:

²⁾ Cijfer van het Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam.

„Overigens kwam er in het werkloozental, dat op het eind van Augustus j.l. 189.521 beliep, niet veel verandering. Het aantal van 221.436 werklozen op 9 December bracht slechts weinig seizoenslapte tot uitdrukking, maar evenmin wees het op een merkbaaren invloed van het onder de wapenen roepen van zoo velen uit den kring der werklozen en nog veel talrijker arbeiders uit de bedrijven. Een vervanging op groote schaal van gemobiliseerden door werklozen heeft dus niet plaats gevonden; ook de vrouwen zijn niet in eenigszins belangrijke mate als plaatsvervangsters opgetreden. Toch komt het mij voor, dat onze arbeidsmarkt zich tijdens de oorlogsmaanden niet ongunstig heeft ontwikkeld. In Augustus waren er een goede 100.000 werklozen minder dan in die maand van 1938 te boek gesteld, welk verschil in December tot 150.000 was gegroeid. Bovendien zijn er aanwijzingen, dat gebrek aan geschikte werkkrachten veelvuldig aanleiding tot overwerk heeft gegeven. Ik maak uit een en ander de gevolgtrekking dat de bedrijvigheid, naar het aantal manuren gemeten, alles tezamen genomen sedert het uitbreken van den oorlog niet onaanzienlijk is gestegen."

De Staatsfinanciën.

Nauwelijks betoog behoeft het, dat beide heeren de ontwikkeling van de overheidsfinanciën met zorg gadeslaan. Het mislukken van de 4 pCt. Nederlandsche Staatsleening 1940 is voor beide heeren een teleurstelling, de heer *Crone* merkt hierover op:

„De uitslag van de 4 pCt. Nederlandsche Staatsleening 1940 was voor onze Regeering een teleurstelling. Zij had in plaats daarvan een overtuigend bewijs verdiend van de bereidwilligheid onzer beleggers om haar in deze zorgelijke tijden vertrouwen te schenken en de middelen ter beschikking te stellen, die zij voor de uitvoering van haar beleid noodig heeft. De beleggers hebben blijkbaar zich niet kunnen vereenigen met het matige rentetype. Inmiddels is vermindering van vlottende schuld dringend gewenscht. De verplichtingen van 's Rijks kas bedroegen aan het begin van het afgelopen jaar f 775 miljoen en op 23 Augustus, dus vlak voor de algemeene mobilisatie, f 780 miljoen om vervolgens tot f 1.045 miljoen op 23 December te stijgen. Die vermeerdering van de kort loopende Staatsschuld met f 265 miljoen ging met een stijging van het uitstaande schatkistpapier, dat een onderdeel van de kort loopende verplichtingen uitmaakt, van per saldo f 271 miljoen gepaard."

terwijl de heer *Van der Mandele* aan deze zaken de volgende woorden wijdt:

„Op het oogenblik gaat het er om het schip van staat ree te houden. De uitgaven voor defensie moesten worden en worden ook toegestaan; niet anders staat het met de gelden voor de voedselvoorziening van de bevolking en voor het op peil houden van verschillende takken uit het bedrijfsleven, die anders ten onder zouden gaan: men denke bijvoorbeeld aan de sierteeltgewassen.

Dit alles is geruimen tijd, misschien wat te lang, met kortlopend schatkistpapier gefinancierd; de zeer lage rente voor dat papier, die zich, ook na het uitbreken van den oorlog, op een matig niveau bleef bewegen, was daartoe zeker een aanleiding en een verlokking. De Regeering heeft onlangs de consolidatie van een zeker bedrag trachten door te zetten. Het bedrag dezer leening was blijkbaar te groot voor een succes onder de huidige omstandigheden.

Het gansche overzicht van de Overheidsfinanciën zal tenslotte onder de loupe moeten worden genomen, zoodra de vrede is hersteld. Dan zal met de beproefde oude Nederlandsche degelijkheid een program van financieele restauratie moeten worden gemaakt. Nu is het daarvoor, helaas, nog te vroeg. Dat practisch geen buitengewone winsten worden gemaakt, heeft zeker zijn goede zijde, maar het zal de restauratie niet vergemakkelijken."

Waar beide heeren er op wijzen, dat het rentetype van de leening 1940 blijkbaar voor de groote massa der beleggers te laag is geweest om voldoende attractief te zijn, is het niet onaardig te vermelden, dat een eenvoudige berekening toont, dat — waar de looptijd van deze leening door de belastingbetalingsfaciliteit veilig kan worden geschat op vijftien jaar — uitgifte tegen een koers van 96.85 pCt. (dus met een disagio van f 31.50 per f 1.000 nominaal) het werkelijk rendement zou hebben gebracht op 4½ pCt.!

Buitenlandsche handel.

Het plotseling veel moeilijker worden van de

scheepvaartverbindingen met het buitenland heeft in September jl. evenals in Augustus 1914 voor handel en scheepvaart een totaal gewijzigde situatie geschapen. De heer *Van der Mandele* prijst de wijze, waarop men hierop in ons land heeft gereageerd, waar hij zegt:

„De scheepvaart heeft zich bij minnelijk overleg vrijwel geheel in dienst van het land gesteld. Het „vorderen“, dat de wet toestaat, is in het algemeen niet moodig gebleken.

De zeelieden zijn moedig — het moge hier nog eens uitdrukkelijk met lof worden vermeld — de oud-Hollandsche traditie getrouw gebleven en hebben ondanks alle gevaren „zee gehouden“ om het vaderland van het noodige te voorzien.

Een herv verzekering bij den Staat van de molestgevaaren ter zee heeft het Nederlandsche assurantiewezen in staat gesteld zijn bedrijf, zij het met overwinning van veel moeilijkheden, voort te zetten. Deze verzekering heeft het tevens den reeders mogelijk gemaakt te blijven varen, al is de premie voor het bedrijf zeer drukkend: zij kan echter moeilijk lager gesteld worden, gezien de aanzienlijk toegenomen gevaren als gevolg van den zee-oorlog. Enkele zware verliezen heeft de handelsvloot reeds ondergaan. Het is daarom verheugend, dat op verschillende werven nieuwe schepen op stapel zijn gezet, die het verlies aan tonnage straks zullen kunnen goedmaken. Deze nieuwbouw brengt risico's mede voor den opdrachtgever en voor de werf, omdat met allerlei onzekere factoren rekening moet worden gehouden. Maar hij brengt het dubbele voordeel mede van het op peil houden van de vloot en van de voorzienings-werkgelegenheid.

Immers, de werven mogen, ook al door opdrachten van defensie, haar bedrijf nog vrij goed aan den gang hebben kunnen houden, een zeer belangrijk deel ervan — reparatie, vooral van buitenlandsche schepen — is grotendeels weggevalen.

De heer *Crone* schenkt in zijn redevoering veel aandacht aan het vraagstuk der contrabande en aan de gevolgen van de door de Fransche en Engelsche Regeeringen afgekondigde represaillemaatregelen tegen den export van uit Duitschland afkomstige goederen:

„Handel en scheepvaart zijn bezig in deze hun weg te vinden, daarin op velerlei wijze gehinderd, zoowel rechtmatig als onrechtmatig, door de belligerenten. Het is wel bovenal het vraagstuk der contrabande, dat moeilijkheden opwerpt. Meer nog dan in 1914 is thans onzeker, wat in dit opzicht als recht gelding heeft, doch zonder tegenspraak kan worden geconstateerd, dat van kracht zijn de twee bepalingen van de Declaratie van Parijs van 16 April 1856. Namelijk, dat de onzijdige vlag de vijandelijke lading dekt, behalve de contrabande, en dat onzijdige lading onder vijandelijke vlag, behalve de contrabande, niet mag worden prijs gemaakt.

Terwijl in de jaren 1914—1918 Engeland, dat als de zecen beheerschende mogendheid in dit opzicht voor ons land het belangrijkste was, aanvankelijk een beperkt aantal goederen als contrabande had aangewezen, doch de contrabande-lijsten telkens weer uitbreidde, heeft in begin September een, naar den vorm beperkte, lijst gepubliceerd, die evenwel zoo vaag in redactie is, dat vooralsnog onzeker blijft wat als contrabande kan worden beschouwd. Frankrijk maakte op 4 September een gelijke lijst bekend en Duitschland deed hetzelfde op 12 September, toen in de iets gunstiger regeling van de Prisenordnung van 28 Augustus 1939 een wijziging werd gebracht, waardoor de Engelsche lijst werd nagevolgd.

„Daar vaststaat, dat de door Engeland en Frankrijk op 27 November vastgestelde bepalingen ten aanzien van Nederland in ieder geval in strijd zijn met de Declaratie van Parijs van 1856, is aanhouding van Duitsche goederen op Nederlandsche schepen onrechtmatig. Als voorbeeld valt slechts te wijzen op de mogelijkheid, dat in Nederland vervaardigde machines, waarin voor een gedeelte Duitsche grondstoffen zijn verwerkt, niet naar onze overzeesche bezittingen zouden kunnen worden gezonden! Dat deze regeling iets minder ver gaat dan de beruchte Order in Council van 15 Maart 1915, maakt haar niet minder onrechtvaardigd.”

„Kan nu onze Regeering meer doen dan bezwaren kenbaar maken? Aan te dringen op het doen convooieren van schepen, acht ik gevaarlijk en nutteloos. Wel verwacht ik, dat onze Regeering met de haar ten dienste staande rechtsmiddelen, tot in hoogste instantie voor de rechten van Nederland als neutralen staat zal opkomen. Inderdaad schijnen wegen daartoe open te staan; immers indien een prijsrechter een uitspraak heeft gegeven, die naar de mee-

ning van onze Regeering in strijd is met wat als geldend volkenrecht moet worden beschouwd, dan zou zij kunnen overwegen het geschil voor te leggen aan het Permanente Hof van Internationale Justitie. Weliswaar heeft de Engelsche Regeering — en de Fransche deed hetzelfde — bij schrijven van 7 September aan den Secretaris-Generaal van den Volkenbond doen weten, haar aanvaarding van deze verplichte rechtspraak niet van toepassing te achten voor conflicten, voortvloeiende uit gebeurtenissen, welke verband houden met de huidige vijandelikheden. Maar blijkens een persbericht van 7 December heeft de Nederlandsche Regeering officieel aan den Secretaris-Generaal van den Volkenbond medegedeeld, dat zij te dezer zake al haar rechten voorbehoudt. Een behandeling tot in hoogste instantie zou niet alleen de voldoening schenken, geen enkele poging onbeproefd te hebben gelaten om het recht te doen zegevieren, maar zou tevens van nut zijn om onze houding in eventuele toekomstige conflicten te bepalen.”

De taak van ons land in moeilijke omstandigheden.

Het spreekt wel vanzelf, dat de beide sprekers zich rekenschap hebben gegeven van wat zij zien als de taak van ons land in de gegeven omstandigheden; de heer *Crone* zegt hierover:

„Voor Nederland werd, naast handhaving van zijn zelfstandigheid, inachtneming van zijn onzijdigheid plicht. Dientengevolge ontstond niet alleen een nieuwe feitelijke toestand, maar werd tevens een rechtstoestand geschapen, die in den normalen gang van zaken ingrijpende wijzigingen bracht. Met bekwaam spoed nam de Nederlandsche Regeering de maatregelen, die vereischt waren voor het zoo goed mogelijk blijven functionneeren van het landsbestel, zoowel als voor het afbakenen van onze positie tegenover de oorlogvoerende mogendheden. Nog op denzelfden Zondag 3 September vaardigde onze Regeering haar neutraliteitsproclamatie uit, nadat op militair gebied reeds te voren het ter bescherming van het grondgebied noodige was gedaan. In deze neutraliteitsproclamatie worden grotendeels gevolgd de bepalingen van de neutraliteitsproclamatie, die onze Regeering in de jaren 1914—1918 telkens bij elke nieuwe oorlogsverklaring uitvaardigde en op welker kompas het haar gelukte ons land veilig door de talloze gevaren en moeilijkheden heen te sturen. Uiteraard is thans tevens aandacht gewijd aan de neutraliteit in de lucht. Met voldoening valt te constateeren, dat hier het beginsel is aanvaard, dat onze soevereiniteit over de lucht zich zonder limiet in verticale richting uitstrekt. Het is gebleken, dat tot nu toe onze militaire macht op krachtige wijze ook voor daadwerkelijke handhaving van dit beginsel zorgt.”

uit welke woorden wel blijkt, dat de getroffen maatregelen in groote lijn wel zijn instemming hebben.

Naast deze onmiddellijke taak, die ook door den heer *Van der Mandele* wordt gereleveerd, spreekt deze aan het slot van zijn redevoering over wat hij ziet als Nederlands roeping, als hij zegt:

„En dan nog dit. Wij hebben niet alleen te zorgen, met alle verbeteren kracht die in ons is, voor onze neutraliteit, onze onafhankelijkheid, onze toekomst: er is nog een andere taak.

Immers Nederland ligt te midden van groote rijken en groote volken. Het heeft vele geestelijke en intellectuele stroomingen van die volken ontvangen, die invloed hebben gehad op de vorming van onze cultuur. Niemand in ons land heeft dit beter kunnen ervaren dan de koopmansstand, die reist en ziet en hoort en... begrijpt.

Daarom rust allereerst op ons, op u en op mij, de dure plicht van geen oogenblik en geen gelegenheid, maar ook géén gelegenheid, voorbij te laten gaan om te helpen een uitweg te zoeken uit de tegenstellingen en het scherpe conflict, dat tusschen deze volken is ontstaan, om, als het kan, te helpen een pad te banen naar den vrede.

De weg, dien men nu gaat, leidt onvermijdelijk naar nieuwe ellende, economisch en geestelijk, en... geeft geen uitkomst.

Om het afglijden naar dien afgrond te helpen stuiten, nu terstond, en om de krachten te verzamelen, die den bouw van een werkelijk-nieuwe wereldgemeenschap durven en kunnen aanvatten: het is onze taak, onze plicht, onze roeping.”

M. C.

HET UITBREIDINGSPLAN EN DE GRONDEIGENAREN.

Het uitbreidingsplan is zeker wel één van de belangrijkste middelen, waarover de gemeenten beschikken om een goede stedenbouwkundige ontwikkeling te verzekeren en aan de toekomstige bevolking van onze steden een woonplaats te verschaffen, welke aan hoogere eischen van bewoonbaarheid voldoet dan de wijken, welke vorige generaties hebben gesticht.

De opvattingen omtrent de eischen, welke aan de menselijke woonplaats worden gesteld, zijn voortdurend aan verandering onderhevig. En het is zonder twijfel de taak van den gemeentelijken wetgever, zoodanige maatregelen te nemen, dat de nieuwe stads-wijken zoo goed mogelijk aan die eischen voldoen.

De regeling van 1902.

De Woningwet, die aan de gemeenteraden de noodige bevoegdheden toekent, dateert eerst van 1902. Wat vóór dien tijd geschiedde, was bij gebreke aan een wettelijken grondslag slechts zeer beperkt van strekking. De Overheid kon in dien tijd niet anders.

In de Woningwet werd voor het eerst aan het uitbreidingsplan een wettelijke grondslag gegeven. Natuurlijk waren reeds vóór dien tijd, zelfs in de 17e eeuw, in onze Nederlandsche steden, uitbreidingsplannen niet onbekend. In 1902 echter kreeg de gemeentelijke overheid voor het eerst de bevoegdheid om ten aanzien van de terreinen, die in de naaste toekomst voor uitbreiding van de bebouwde kom noodig zijn, regelen op te treden. Deze bevoegdheid was intusschen slechts zeer beperkt. De oorspronkelijke wets-tekst spreekt slechts van het aanwijzen van grond, die in de naaste toekomst voor den aanleg van straten, grachten en pleinen is bestemd. Het woord parken werd bij de behandeling uit het ontwerp geschrapt, teneinde duidelijk te doen uitkomen, dat de gemeente den grond daarvoor slechts door aankoop of onteigening mag verkrijgen. Hieruit kan worden afgeleid, dat de wetgever heeft bedoeld, dat de grond voor straten, grachten en pleinen door de grondeigenaren bij exploitatie van hun gronden moet worden beschikbaar gesteld.

Uit de voorschriften betreffende het bouwverbod, waarbij aan den eigenaar van grond bepaalde rechten worden toegekend, wanneer meer dan één derde deel van zijn grond voor den aanleg van een straat, een gracht of een plein wordt bestemd, werd naar analogie een norm afgeleid, die ook voor uitbreidingsplannen zou gelden. Aangezien een grondeigenaar, die zonder eenige regeling van overheidswege zijn gronden in exploitatie brengt en bebouwt, niet elken vierkanten meter kan bebouwen, doch allicht een derde deel voor straat, enz. moet reserveeren, werd het billijk geacht, dat ook bij regeling van de uitbreiding door de gemeentelijke overheid althans een derde deel van den grond gratis beschikbaar zou worden gesteld.

Deze norm van één derde gaat dus niet uit boven hetgeen door de noodzakelijkheid van de bebouwing wordt geëischt. De wetgever legde geen enkelen last in het belang van een goede stadsuitbreiding op den eigenaar van den grond. Deze mocht zijn bezit bebouwen tot de uiterste grens van het mogelijke. De wetgever wilde bewust niet verder gaan. Aan de eigenaren werd het recht toegekend om bezwaren tegen het uitbreidingsplan bij den raad in te brengen met recht van beroep op Gedeputeerde Staten en op de Kroon.

De wet bevatte intusschen geen enkele bepaling omtrent hetgeen zou moeten geschieden, wanneer het door een eigenaar ingestelde beroep gegrond zou worden bevonden. Over schadeloosstelling heeft de wet nooit gesproken. Er is geen andere mogelijkheid dan aan een plan in hoogste instantie goedkeuring te onthouden. De practijk heeft er gedurende de eerste jaren van de Woningwet toe geleid, dat de bezwaren

van eigenaren werden getoetst aan de norm van één derde deel en dat, zoodra een grooter deel van den grond van één eigenaar voor openbare doeleinden werd bestemd, de gemeente aankoop of onteigening in uitzicht moest stellen.

Gewijzigde inzichten.

In den loop der jaren zijn intusschen de stedenbouwkundige opvattingen gewijzigd. Geleidelijk heeft het inzicht zich baan gebroken, dat van een grondexploitant meer mag worden verlangd dan alleen het afstaan van die gronden, zonder welke geen huis kan worden gebouwd. Een behoorlijk bewoonbare stads-wijk moet niet alleen straten, grachten en pleinen bevatten, maar ook een zekere hoeveelheid groen.

De gedachte, dat de Overheid deze groenvoorziening uit de openbare middelen moet bekostigen, is intusschen lang blijven bestaan. Feitelijk bestaat zij ook nu nog.

Art. 92, regelende de waardebepaling van gronden bij onteigening in het belang der volkshuisvesting — waaronder ook onteigening van gronden in een uitbreidingsplan is begrepen — bepaalde in de Woningwet van 1902, dat als werkelijke waarde zou worden aangemerkt de waarde bij verkoop gedurende het tijdvak van 18 tot 6 maanden vóór de ter inzage legging van het onteigeningsplan. De bedoeling van deze bepaling was, den invloed van het onteigeningsplan op de waardebepaling uit te schakelen.

Werd, in geval van onteigening van gronden in een uitbreidingsplan, op korten termijn na het van kracht worden van dit plan tot onteigening overgegaan, dan kon ook de invloed van dit plan worden uitgeschakeld. Wachtte men echter een aantal jaren met de onteigening — en in den regel is er geen aanleiding om reeds dadelijk na de vaststelling van een uitbreidingsplan tot onteigening over te gaan — dan oefende het uitbreidingsplan wel zijn invloed uit op de waarde van de te onteigenen gronden. Voor den grondeigenaar, wiens grond met een voordeelige verkaveling was belegd, betekende dit een gunstige afloop van de onteigening. Voor den ander echter, op wiens grond toevallig een zeer groot percentage straat, enz. was ontworpen, kon uit art. 92 ernstige schade voortvloeien, met name wanneer dit artikel letterlijk werd toegepast.

De regeling van 1921.

In 1921 kreeg het uitbreidingsplan, hetwelk thans de bestemming van alle daarin begrepen gronden aanwijst, wettelijke sanctie. Dit wil zeggen, dat geen bouwvergunningen in afwijking van het uitbreidingsplan mogen worden verleend. Dientengevolg moet sindsdien de rechter bij onteigeningen met een bindende bestemming ingevolge het uitbreidingsplan rekening houden. De Hooge Raad heeft deze opvatting nadrukkelijk vastgelegd in het arrest van 23 Augustus 1926 (W. v. h. R. No. 11556), waarin werd beslist, dat de rechter bij de vaststelling van de verkoopwaarde van te onteigenen vast goed rekening heeft te houden met alle omstandigheden, die op de waarde van invloed kunnen zijn, dus ook met de omstandigheid, dat een te onteigenen oppervlakte grond, ofschoon door haar ligging voor bouwterrein geschikt, daarvoor met groote waarschijnlijkheid niet in aanmerking zal kunnen komen, doordat het in een naar de voorschriften der Woningwet vastgesteld uitbreidingsplan voor parkaanleg is aangewezen.

Deze opvatting had tengevolge, dat voortaan aan gronden, die als bouwterrein zijn verkaveld, de volle bouwterreinwaarde werd toegekend, terwijl onmiddellijk daarnaast gelegen gronden, welke voor park of een soortgelijk doeleinde waren bestemd, practisch niets waard waren. Deze ongelijkheid eischte noodzakelijk voorziening.

De regeling van 1931.

In 1931 is art. 92 in dier voege gewijzigd, dat bij

de waardebepaling geen rekening wordt gehouden met de bestemming tot eenig doeleinde van openbaar nut als gevolg van een uitbreidingsplan, een bouwverbod of een voorgevelrooilijn.

Reeds bij de behandeling van het wijzigingsontwerp kwam het bezwaar tot uiting, dat deze regeling niet bevredigend is. Immers, zij neemt wel de onbillijkheid, gelegen in de ongelijke behandeling van verschillende grondeigenaren weg, maar zij geeft geen goede regeling voor een behoorlijke verdeling van de kosten van de stadsuitbreiding.

Op grond van het nieuwe art. 92 toch ontvangen de eigenaren der voor bebouwing aangewezen gronden de volle bouwterreinwaarde vergoed, terwijl de eigenaren van in de nabijheid gelegen, voor doeleinden van openbaar nut bestemde gronden, hun terreinen op een ongeveer gelijk bedrag zullen zien gewaardeerd.

De bouwterreinwaarde is iets nader gepreciseerd in art. 92 a, dat in 1931 in de wet is ingevoegd. Dit artikel bepaalt, dat bij de vaststelling van de waarde van grond als bouwgrond rekening zal worden gehouden met de in de gemeente geldende regelen betreffende afstand van grond voor openbare verkeerswegen, alsmede met die betreffende kosten van hetgeen noodig is om grond voor bebouwing naar de plaatselijke voorschriften gereed te maken. Deze bepaling houdt in, dat de eigenaar van voor bebouwing bestemde gronden het deel van zijn grond, dat voor straat is bestemd, gratis ter beschikking behoort te stellen, en dat hij de kosten van den aanleg van deze straten, rioleering en alle verder voor het bouwrijp maken van gronden vereischte kosten moet betalen, een en ander volgens de ter plaatse geldende regelen. Het laatste moet worden opgevat als te bedoelen „het geheel van de voorschriften, gebruiken en omstandigheden, waaraan in den regel degeen, die in de gemeente grond als bouwterrein in exploitatie wenscht te brengen, zich heeft en zich pleegt te onderwerpen”, m.a.w. de regelmatig te dien aanzien gevolgde practijk, welke kan betreffen de voorwaarden, waaronder de gemeente gewoon is, van den exploitant gronden voor openbare wegen over te nemen (Arrest van den Hoogen Raad van 28 Juni 1933, W. v. h. R. No. 12626).

Bezwaren van de tegenwoordige regeling.

De thans bestaande regeling heeft, zooals boven reeds werd opgemerkt, de vroegere ongelijkheid weggenomen, waarvoor inderdaad aanleiding bestond. Zij heeft gelijkheid gebracht, maar een gelijkheid op een te hoog niveau. Blijkens het bovenstaande toch gaat de wet er thans van uit, dat bij het in exploitatie brengen van gronden voor rekening van den eigenaar niet anders komt dan de grond voor openbare verkeerswegen, dus de straten, en het aanleggen daarvan met alles wat daarbij behoort.

Een moderne stadswijk behoort echter meer te omvatten dan straten en bouwblokken. Wel nemen deze verreweg het grootste deel van den beschikbaren grond in beslag, maar er moet toch een zeker percentage worden beschikbaar gesteld voor „groen”, waaronder te verstaan parken, plantsoenstrooken, sport- en speelvelden enz. Zonder deze voorzieningen voldoet een stadswijk niet aan de eischen, die daaraan naar hedendaagsche opvattingen mogen worden gesteld.

Men wist dit ook reeds in de vorige eeuw, doch destijds meende men, dat de aanleg hiervan niet van de grondexploitanten mocht worden gevergd. Zoo werd in de tweede helft der vorige eeuw in Amsterdam het stadsgedeelte nabij den Overtoom door particulieren aangelegd, waarbij na aftrek van de hoogst noodzakelijke straten elke vierkante meter tot bouwterrein werd bestemd. Enkele vermogende ingezetenen hebben toen de handen ineengeslagen en uit particuliere middelen het Vondelpark gesticht.

Tegenwoordig wordt tijdig gezorgd, dat op het uitbreidingsplan het noodige groen wordt aangegeven.

Moet dit echter worden verwezenlijkt, dan is er geen door de wet aangegeven middel om de grondexploitanten in de kosten mede te doen dragen. De voor groen bestemde gronden moeten door de gemeente worden onteigend, waarbij deze gronden worden gewaardeerd als bouwterrein, waarop dezelfde bebouwing is toegelaten als op naburige gronden.

Hieruit volgt, dat de kosten van parken, enz. ten volle voor rekening van de openbare kassen komen en dat de gemeente, indien zij niet zeer vroegtijdig tot aankoop of onteigening van deze gronden overgaat, daarvoor een hoogen prijs moet betalen.

Dit alles strijdt met den o.i. juiststen regel, dat een stadswijk, om aan redelijke eischen van woonbaarheid te voldoen, naast bouwblokken en straten een zeker percentage „groen” behoort te bevatten en dat de totstandkoming daarvan door de exploitatie van de betreffende wijk behoort te worden betaald.

Sommige gemeenten hebben zich uit deze moeilijkheid trachten te redden door een bijzondere heffing, welke betaald moet worden door ieder, die tot het exploiteeren van bouwterrein overgaat. Deze heffing, die den naam draagt van „heffing ten behoeve van een ruimeren stadsaanleg” of „heffing ten behoeve van openbare voorzieningen in het uitbreidingsplan” belooft in den regel $f 1$ à $f 1.50$ per m^2 bouwterrein. Met de opbrengst van deze heffing worden de aankoop van gronden voor openbare doeleinden en de aanleg van parken en plantsoenstrooken geheel of gedeeltelijk gefinancierd.

De bouwverordening eischt in de grootere gemeenten, dat de aanleg van straten van gemeentewege zal geschieden. De betaling van deze kosten en van verschillende andere werken, waarin de grondeigenaar moet bijdragen, vordert bij een eenigszins omvangrijk complex gronden een tamelijk uitgebreide overeenkomst, waartoe de eigenaar moet medewerken om tot exploitatie te kunnen komen. Wordt nu aan deze overeenkomst een heffing ten behoeve van groenaanleg verbonden, dan is het duidelijk, dat de eigenaar van gronden zich daaraan moet onderwerpen. Maar evenzeer is het duidelijk, dat men hier niet te doen heeft met een bevredigende op de wet rustende regeling, maar met een hulpmiddel, dat door de practijk is uitgedacht en op den duur wellicht niet onaanvechtbaar is. Een eenvoudig cijfervoorbeeld moge de gevolgde practijk verduidelijken.

Een gebied van 10 ha is bij uitbreidingsplan als volgt bestemd: bouwterrein 55 pCt., straat 35 pCt., plantsoen 10 pCt. Alle overige bestemmingen worden eenvoudigheidshalve verwaarloosd. Er komt beschikbaar 55.000 m^2 bouwterrein. Is de waarde hiervan $f 12$ per m^2 , dan is de opbrengst $f 660.000$. Aangelegd moet worden 35.000 m^2 straat à $f 10$ per m^2 is $f 350.000$. Voor de eigenaren van de gronden, voor straat en bouwterrein bestemd (90.000 m^2), blijft over $f 310.000$. De ruwe grond heeft dus een waarde van $f 3.45$ per m^2 .

De gemeente moet de 10.000 m^2 grond voor groen tegen dezen prijs koopen, zoodat daarvoor moet worden betaald $f 34.500$. Rekent men voor aanleg $f 4.50$ per m^2 , dan komen de aanlegkosten op $f 45.000$ en de totale kosten op rond $f 80.000$. Heft de gemeente een omslag van $f 1.25$ per m^2 bouwterrein (55.000 m^2), dan brengt deze $f 68.750$ op, zoodat de kosten van de groenvoorziening in het uitbreidingsplan daaruit goeddeels kunnen worden bestreden.

Toch bevredigt deze regeling niet. Indien mogelijk, dient een regeling te worden gevonden, krachtens welke aan de hand van wettelijke bepalingen wordt vastgesteld, hoe de kosten van verwezenlijking van een uitbreidingsplan, voor zoover deze billijkheidshalve door de eigenaren van den grond behooren te worden gedragen, over deze eigenaren zullen worden omgeslagen.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

SURROGAAT-VOEDSEL, HET TEGENGAAN VAN BEDERF VAN VOEDSEL EN HET GEBRUIK VAN AFVALSTOFFEN.

Het nut van Ersatz-voedsel.

Wat is Ersatz? De Deutsche Ersatz-levensmiddelen-wet van 7 Maart 1916 geeft daarvoor de volgende juridische omschrijving, die bij de uitvoering der wetsbepalingen van groote praktische waarde is gebleken. Ersatz-levensmiddelen zijn levensmiddelen „die dazu bestimmt sind Nahrungs- oder Genussmittel zu ersetzen”.

Op de recursieerde woorden komt het aan. Zoo zijn dus gedroogde bramenbladeren geen levensmiddelen of genotmiddelen, maar zij zijn dit wel als zij tot gebruik *als thee worden aangeboden*.

Ersatz-levensmiddelen mochten tijdens den wereldoorlog in Duitschland slechts in den handel worden gebracht na toestemming van een „Ersatz-Lebensmittelstelle”, op verzoek van den producent of importeur. Bij de aanvraag moest men de wijze van bereiding, het gewicht aan gebruikte grondstoffen en dat van het verkregen eindproduct, de productiekosten, den verkoops prijs en den naam van het handelsproduct opgeven en een monster van het product in klein-handelsverpakking overleggen.

In Augustus 1919 waren 3856 licenties uitgegeven voor kunstlimonade, 782 voor warme dranken, 572 voor kunstlikeuren, 837 voor worst-Ersatz, 287 voor bier-Ersatz, 254 voor aroma's, 428 voor specerijen-Ersatz, 511 voor bakpoeders, 849 voor soepen, 511 voor koffiën en 190 voor thee-Ersatz. Een heele Ersatz-industrie is dus tijdens den oorlog in Duitschland ontstaan!

Typeerend is, dat bijna alle Ersatz-voedsel of genotmiddelen zijn of voedsel, dat dient om de maaltijden wat smakelijker te maken. De psychologische beteekenis van Ersatz-voedsel is dan ook zeer groot, en het verdient dus geen aanbeveling, de Ersatz-levensmiddelenindustrie in oorlogstijd tegen te gaan. Wijziging van de Warenwet en de daaruit voortgevloeide besluiten, zal dan echter noodig zijn.

De Regeering moet er echter voor waken, dat de producten niet schadelijk zijn voor de gezondheid. Zoo moeten de aanvragers dus bewijzen door attesten van chemici, dat bijv. zetmeel en plantenvetten, die bereid worden uit bittere lupine, paardenkastanjes, enz., geen giftige bestanddeelen bevatten. Maar ook moet Ersatz met onvoldoende voedings- en genotswaarde, onvoldoende verpakking, met valsche opschriften, te hoogen prijs, enz. uit den handel geweerd worden. Dit geldt ook voor Ersatz, waarbij feitelijk grondstoffen worden vermorst. De Deutsche Ersatz-industrie verbruikte zeer veel meel, planteneiwit, vetten, beenderen, suiker, cacao, saccharine, enz., die anders op normale wijze in de distributie zouden zijn gekomen. Ook met conserveermiddelen dient zuinig om te worden gesprongen. Soep van peulvruchtenmeel in blik, die men in de keuken evengoed uit peulenmeel kan bereiden, is blik vermorsen en dient niet in den handel te worden gebracht. Voor tomatensoep geldt dit argument echter niet. Voorts dienen uitwassen van reclame streng te worden tegengegaan.

Hoever de Deutsche „Ersatz-stellen” gingen tijdens den oorlog met licenties voor Ersatz-voedsel, moge blijken uit het feit, dat een slaolie-Ersatz, bestaande uit 98 pCt. water en plantenslijm, een uittreksel van IJslandsch mos, een gele teerkleurstof en een conserveermiddel, werd goedgekeurd, mits op het etiket vermeld stond „Oel- und Fett-freies Salatbereitmiddel” en bovendien de indicatie „ohne Oel”. Alles moest gedaan worden om het sobere oorlogsvoedsel meer smaak te geven.

Hoe dringend noodig echter de Ersatz-wetgeving was, bleek wel uit een gerechtelijk vonnis van October 1917, waarbij een Ersatz-fabrikant wegens het ten verkoop aanbieden van 3500 blokjes bouillon, vervaardigd uit 2 koppen soep, 20 kg zout, 2½ kg suiker,

½ kg kleurstof, 4 kg specerijen, 2 kg vet en 2 kg gezouten kippenvleesch, veroordeeld werd.

De naam Ersatz wordt ook vaak gegeven aan voedingsmiddelen, die anderen heelemaal niet daartoe rekenen. Zoo voerde men in Duitschland stokvisch in als visch-Ersatz.

Ersatz-voedingsmiddelen tijdens den oorlog 1914—1918.

Vóór 1914 waren margarine, cichorei-, mout- en gerst-koffie, bouillonblokjes, saccharine, kunsthonig, enz. reeds bekend.

Alle minder gegoeden dronken in 1913 in Duitschland reeds gebrande koffie, vermengd met andere stoffen. In 1913 ging door de gebrande koffie 135.000 ton gebrande gerst, 30.000 ton gebrande tarwe, 78.000 ton cichorei, 3000 ton gebrande vijgen, 2000 ton gebrande eikels en 5000 ton gebrande suiker.

Toen de koffievoorraad opraaakte, werd in 1916 voor Ersatz-koffie, 320.000 ton gerst en 30.000 ton rogge toegestaan, terwijl de cichorei vervangen werd door 100.000 ton gesneden mangelwortel, gemalen kersen- en druivenpitten, maïskolven, accacia-zaad, maïs, heidekruid enz. Maar daarnaast kocht de stadsbevolking zelf groote hoeveelheden gerst en rogge op, om er zelf koffie van te branden, *zoodat naar schatting 600.000 ton granen tot koffie-Ersatz werden verwerkt. Het is dus wel duidelijk, dat men de Ersatz-industrie onder contrôle moet stellen, teneinde vermorsen van voedsel tegen te gaan.*

Tijdens den wereldoorlog werd worst-Ersatz gemaakt uit bloedmeel, maïs, grutten, magere melkpoeder, geiten-, kippen-, konijnen-, robbenvleesch, enz. Vruchten-sappen werden uit wijnsteen-, citroen-, melk-, azijn- en mierenzuur gemaakt. Vet-Ersatz werd uit geel geverfde zetmeelsoorten, met gedroogde magere melk, gelatine, zout en een spoortje vet gemaakt. Technisch stearinezuur, dat uit de vetsplitsing bij de fabricage van glycerine werd gewonnen, ging tot 30 pCt. in gewone spijsvetten. Kunstroon bestond uit magere melk, aangengeld met cocosvet, Ersatz-boter uit soda en stijfsel; meel-Ersatz uit gepulveriseerd en met alkaliën behandeld stroo; vruchtengelei uit gelatine, kleurstof en essence; gemalen peper werd met 85 pCt. asch vermengd; eieren-Ersatz bestond uit geel gekleurd planteneiwit, meel en dubbelkoolzure soda; thee-Ersatz uit ¾ aardbeien-, 2/5 bramen- en 1/5 weegbreebladeren.

Merkwaardig is, dat men tijdens den oorlog lang gearzeld heeft om walvischtraan bij de margarine-fabricage te gebruiken in Duitschland.

De vorderingen der Ersatz-voedingsmiddelen-chemie na den oorlog.

De autarkische stroomingen in het derde Deutsche Rijk hebben nieuwe Ersatz-voedingsmiddelen in het leven geroepen. Het is niet mogelijk een opsomming te geven van de bereikte resultaten, die voor de voeding in oorlogstijd van belang zijn. Van de nog niet in vorige artikelen vermelde grondstoffen moge hier nog de gist vermeld worden. Hieruit wordt langs chemischen weg ergosterine gewonnen, waaruit door bestraling vitamine D, een anti-rachitismiddel, ontstaat. Voorts wordt uit gist een extract gemaakt, dat als vleesextract verkocht wordt. Het bevat weliswaar minder eiwit, maar meer mineralen, lecithine en vitaminen. Proeven in het Zwitsersche leger genomen, hebben bewezen, dat het product zeer geschikt is voor massavoeding. Dit vleesextract wordt gewonnen uit brouwersgist.

Uit de schil en het klokkenhuis van de appels en het appeldraf der mostappelen winnen de „Pomosinwerke Frankfurt a/M.” pectine. In Amerika wint men deze stof, die onder den naam opekta in den handel wordt gebracht, uit citroenen en sinaasappelen. Pectine wordt gebruikt in de jam-industrie. Vroeger kwam uit 1 ton fruit ongeveer 1 ton gelei. Met

pectine wint men 2 ton gelei uit 1 ton fruit. Zonder pectine moet jam uren lang koken. Met pectine is dat niet nodig en wordt veel brandstof bespaard. Deze stof is dan ook voor de jam-, gelei-, ijs-, melk-, drankenindustrie, de banketbakkerij enz. van groote betekenis.

Uit pectine wordt lattopekt gemaakt, waardoor uit 1000 liter melk bij de boterbereiding, door toevoeging van deze stof 1.5 kg of ongeveer 5 pCt. meer boter wordt gewonnen. Men bereidt er ook „sangostop” uit, een bloedstelpend middel. De pectine-chemie staat nog in den aanvang van haar ontwikkeling.

De Deutsche Ersatz-industrie in dezen oorlog.

Claus Ungewitter stelt in zijn werk, getiteld „Verwertung des Wertlosen” een honderdvijftigtal chemische problemen. Zoo kan men zeepvet uit koffiedik winnen, uit hout voedersuiker en eiwitvoeder, vezels uit turf (een procédé, dat trouwens reeds in den wereldoorlog bekend was), enz. Een deel dier procédés heeft het Deutsche vierjarenplan reeds in praktijk gebracht. Maar voor het maken van stikstofmeststoffen uit lucht, het winnen van aluminium uit pijpaarde enz., zijn dure machines, werktuigen, massa's brandstof, daaruit of door waterkracht opgewekte elektrische stroom (die voor speciale procédés onmisbaar is), enz. en bovendien aanzienlijk meer arbeiders nodig, wat bij „Vollbeschäftigung” een nadeel is. Zonder ingewikkelde stelsels van subsidies, prijsregelingen, premies, investeeringsverboden, enz. om het duurdere product te beschermen, is dit vaak onmogelijk. De Ersatz-industrie heeft ook zijn nadeelen!

Duitschland heeft verschillende Ersatz-voedselindustriën al in vreedstijd opgericht, teneinde aan een blokkade in oorlogstijd het hoofd te kunnen bieden. Ook al zijn vele van die Ersatz-voedingsmiddelen, voornamelijk van waarde, omdat zij het voedsel smakelijk maken, zoo meene men toch niet, dat zij daarom van minder betekenis zijn. *Want voeding is volstrekt niet alleen een kwestie van calorieën, eiwitten, vetten, koolhydraten en vitaminen. Ook aan de eischen van den smaak moet worden voldaan.*

Het tegengaan van bederf.

Enorme hoeveelheden voedsel gaan jaarlijks verloren in het huishouden, de winkels, magazijnen van den tusschenhandel, door ratten en bederf. Door wasschen, ademen, brokkelen en morsen, broeien, gisten, bevriezen, enz. gaat in sommige jaren 30 pCt. van den voedermiddelenoogst verloren. Alleen aan hooi kon vroeger in jaren met ongunstig weer ongeveer 25 pCt. van den oogst verloren gaan.

Door het Deutsche ministerie van Rijkspropaganda werd in 1938 in Keulen de tentoonstelling „Kampf um 1½ milliarden” georganiseerd. Aan ooft en groenten gaat in Duitschland jaarlijks 25 pCt. door bederf verloren, wat op basis van de toen geldende prijzen overeenkomt met Mk. 79 miljoen aan groenten en Mk. 136 miljoen aan fruit. Jaarlijks bederven ongeveer 4 miljoen ton aardappelen en gaat 1 à 2 miljoen ton door slecht schillen verloren ter waarde van Mk. 185 miljoen, voor Mk. 35 miljoen door slecht opslaan, enz. Jaarlijks bederft — wederom berekend op basis der gemiddeld geldende prijzen — voor Mk. 110 miljoen aan vleesch, voor Mk. 57 miljoen aan melk en zuivel, voor Mk. 24 miljoen aan bier en voor Mk. 25 miljoen aan ander voedsel. Voor 100 miljoen Mark aan graan gaat per jaar verloren door graanparasieten, enz.

Duitschland verbruikt per jaar 22 milliard Mark aan levensmiddelen, en ongeveer 7 pCt. gaat daarvan door bederf verloren. Wat dit beteekent, blijkt uit het feit, dat in 1930 het totale verbruik aan steenkool, bruinkool, ijzer, katoen en kolen in Duitschland maar 5.1 milliard Mark bedroeg ¹⁾.

De strijd tegen het bederf zal ook bij ons bij verscherping der blokkademaatregelen moeten worden

¹⁾ W. Ziegel Mayer. Rohstoff-Fragen der deutschen Volksernährung p. 170 en p. 242, 258.

gevoerd. Dit kan geschieden door meer zorg te betrachten voor de levensmiddelen in het huishouden, bij den handel, in de levensmiddelenindustrie en voorts door betere conserveeringsmethoden. Het gaat hier om groote bedragen en dus om besparingen, die zeker de moeite waard zijn, vooral in oorlogstijd.

De conserveering van levensmiddelen.

Conserveeren kan geschieden door zouten, waardoor bacteriën zich niet snel kunnen ontwikkelen. Ditzelfde is het geval bij drogen, rooken en versuikeren (bij een bepaalde concentratie), terwijl tal van chemische middelen, zooals bijv. boorzuur, sulfieten, benzol-, sallicyl-, azijnzuur, specerijen, enz., de ontwikkeling van micro-organismen tegengaan.

Daarnaast hebben de koude conserveeringsmethoden zich sterk ontwikkeld. Koelvleesch kan ongeveer drie weken, bevroren vleesch veel langer goed blijven. Koelhuizen en abattoirs zullen echter in de Vesting Holland voor luchtaanvallen zeer kwetsbare objecten zijn en men zal dus wel verplicht zijn om tot verspreiding der voorraden over te gaan. Inblikken en drogen zijn daarom voor voorraadvorming en opslag van tal van levensmiddelen in oorlogstijd van het grootste belang.

Voor inblikken zijn groote hoeveelheden blik noodig. Jaren lang heeft men in Amerika en Duitschland getracht om het blik (dat uit dun plaatijzer en 2 pCt. tin, dus 20 kg tin per ton blik bestaat) te vervangen door ander materiaal. Dit is maar ten deele gelukt. Voor vischconserven kan men aluminium gebruiken. Voor vischmarinaden is dit niet bruikbaar, wel echter kunsthars, dat daarna echter niet opnieuw gebruikt kan worden. Dit kan bij blik wel, terwijl bovendien uit gebruikt blik, dat niet gegalvaniseerd wordt bij de bereiding, de tin kan worden teruggewonnen, langs electrolytischen weg.

In Nederland wordt geen blik gefabriceerd, echter wel verwerkt. Ook winnen enkele fabrieken tin uit afvalblik. *Onze voedselvoorziening eischt, dat wij in oorlogstijd zelf blik maken. Wij beschikken thans over voldoende dun plaatijzer, afkomstig van Van Leer's Walswerken, terwijl er voldoende palmolie en tin in het land is ²⁾.*

Veel blik kan voorts bespaard worden door normaliseeren van de typen van blikjes. In Duitschland zijn groote blikbesparingen verkregen door het aantal typen van 450 op 150 terug te brengen. Men vergete niet, dat bij gebruik van blikken van 1 liter, met 1 ton blik ongeveer 6500 liter voedsel kan worden ingeblikt, maar dat voor 4 × 6500 blikken van ¼ liter veel meer dan 1 ton blik nodig is ²⁾.

Voor al in de wintermaanden zal gebrek aan groenten bestaan, zoodra minder brood beschikbaar is en meer aardappelen moeten worden gegeten. Er zullen dus geen groenten meer verloren mogen gaan en een deel zal moeten worden ingeblikt. *Toch verdient het dan aanbeveling om het blik in de eerste plaats te reserveeren voor vleesch- en vischconserven. Want de droogtechniek van groenten en aardappelen heeft sedert den oorlog zeer groote vorderingen gemaakt, die van visch en vleesch echter niet.*

De droogtechniek.

Tijdens den oorlog werden groenten en fruit gedroogd in textiel- en bakkersovens, bierbrouwerijen en zelfs in ovens van steenfabrieken. Men verkreeg daarbij een moeilijk verteerbaar, minderwaardig product. Thans kan door drogen een goed product worden ver-

²⁾ Volgens een dagbladbericht („Wat Nederland maakt”, Bijvoegsel Algemeen Handelsblad van 20 December 11., p. 17) zouden de Vereenigde Blikfabrieken thans de beschikking hebben over een duurzaam metaalverniss, waarmede dun plaatijzer, na gelakt te zijn, wordt bespoten. Men hoopt met dit materiaal in de blikbehoefte te kunnen voorzien. Blijkt deze vinding werkelijk in de praktijk goed te voldoen, dan zou zij voor onze conservenindustrie van groote betekenis zijn. Overigens heeft het blikvraagstuk de volle aandacht der Regeering.

krege. De jonge groenten worden daartoe eerst geblancheerd, d.w.z. 5 à 7 minuten in heet water gedompeld, daarna in stoom gehangen en vervolgens gedroogd in warme lucht of in een vacuum bij 40 à 50° C. Het drogen moet geschieden beneden het stollingspunt van het eiwit, waardoor ook de vitaminen worden behouden. Vooral de C-vitaminen hebben door de moderne droogmethoden veel minder te lijden dan bij het inblikken.

Van een ander systeem gaat het Nederlandsche concern „Sec-Preserve” uit. De groenten worden hierbij gedehydrateerd, d.w.z. zoodanig behandeld met warme lucht van een zekere vochtigheidsgraad, dat daarbij bij een temperatuur van ten hoogste 50° C. aan de groenten slechts het biochemisch water wordt onttrokken, zoodat alleen colloïdaal gebonden water achterblijft. De celwanden blijven zooveel mogelijk intact en de vitaminen hebben bij het procédé weinig te lijden.

Deze gedroogde groenten verliezen haar smaak nagenoeg niet, zijn zelfs verre te prefereren boven ingeblikte groenten, waarvan de blikmaak bij veelvuldig gebruik zeer gaat tegenstaan. Groote besparing aan blik is mogelijk, daar het product in den handel gebracht wordt in karton en cellophaanverpakking. *Het procédé kan voor het drogen van groenten in oorlogstijd van groote beteekenis zijn. Het is overigens Regeeringszaak, om er voor te waken, dat, zoodra de vraag naar groenten sterk begint te stijgen door het meerdere aardappelenverbruik, geen groenten worden verknoeid door gebrekkig ingerichte drogerijen.*

Het drogen van aardappelen en fruit.

Aardappelen, die in schijven of snippers zijn gesneden, kunnen goed worden gedroogd. Bij de moderne droogmethoden, zooals bijv. in de turbinedrogers volgens het Koeniger-proces gedroogd, gedraagt het product zich na geweekt te zijn bij de verdere bereiding als versche aardappelen en kan het gemakkelijk bij massavoeding verwerkt worden. Verlies door bederf van consumptie-aardappelen kan hierdoor worden tegengegaan.

Veel ooft gaat thans verloren en men overweegt zelfs reeds om een deel van den fruitoogst aan het vee te vervoederen. Niet alle soorten appelen en peren kunnen echter gedroogd worden.

Deze appelen worden in Duitschland en in Zwitserland dan ook gebruikt voor het maken van zoete most, welk gebruik, vooral in Zwitserland, werd gepropageerd door de Blauwe Kruisbeweging, een drankbestrijdingsorganisatie. Het was de bedoeling om het bier door zoete most te verdringen. Na 1928 is het mostgebruik zeer sterk toegenomen, zoowel in Duitschland als in Zwitserland.

Het gebruik van gegiste en ongegiste most is bij ons nog gering, omdat het artikel te duur is. In Zürich wordt most door de kruideniers reeds verkocht voor Fr. 0.45 per liter, terwijl bier als dit thuis wordt verbruikt Fr. 0.55 kost.

Het gebruik van bier beteekent een niet onaanzienlijk gebruik van gerst. De Deutsche propagandadienst vestigt er de aandacht op, dat 1 liter bier, de opbrengst van 1 m² gerst vertegenwoordigt. *Het verdient dan ook in oorlogstijd meer aanbeveling om het overschot aan appelen, peren en bessen te verwerken op most, ter vervanging van bier, dan dit aan het vee te vervoederen. Want graan voor de bierbrouwerij moet bij schaarschte toch het eerst worden gerantsoeneerd. Dit zal echter niet mogelijk zijn zonder een krachtige reclamecampagne voor zoete most te voeren.*

Het verwerken van de keukenafval.

Groote hoeveelheden keukenafval gaan jaarlijks verloren. Gemiddeld gaat 24 pCt. van het gewicht bij het schoonmaken van groenten verloren, waarvan anders een groot deel door konijnen, geiten, varkens, enz. gebruikt zou kunnen worden. Ook uit dien hoof-

de levert de „Heimstätten”-beweging in Duitschland belangrijke economische voordeelen.

Door centrale verwerking van groenten, aardappelen, fruit, enz. in drogerijen en conservenfabrieken *kunnen groote hoeveelheden afval gecentraliseerd worden en op economische wijze aangewend worden.* Thans gaat veel groentenafval naar Drente als stadsvuil, dat beter als veevoeder tot zijn recht zou komen in tijd van oorlog, als er een groot voedseltekort is.

Ook het regelmatig inzamelen van stadsafval kan in oorlogstijd beter georganiseerd worden. Door gecontroleerde opkoopters kan men bijv. één- of tweemaal per maand oud papier, lompen, metalen, oud ijzer, flesschen, enz. en om den anderen dag keukenafval laten ophalen. Op sortering van den afval door huisvrouwen moet dan worden aangedrongen.

Men heeft in Duitschland met dezen betaalden opkoop succes, terwijl de Hitler Jugend beenderen inzamelt, waarvan de opbrengst ten bate van het schoolreisfonds komt. Zoo efficiënt werkte dit stelsel, dat men in 1938 daardoor een zoo groot overschot aan beendermeel verkreeg, dat men er over dacht de beendereninzameling voorloopig te staken.

Geweldige hoeveelheden hout worden bespaard door de inzameling van papier. Tot nog toe is men er niet in geslaagd het krantenpapier te ontkleuren. Zou dit lukken, dan wordt de papierinzameling veel belangrijker. Thans kan men er alleen bordpapier en vooral pakpapier van maken.

In Duitschland heeft men in 1937 pl.m. 650.000 ton papier ingezameld, een hoeveelheid, die equivalent is aan ongeveer 1 miljoen m³ hout, waardoor men niet minder dan 15 miljoen Mark aan deviezen spaarde.

Men moet bij een langen duur van den oorlog rekening houden met ernstige houtschaarschte. Het is zonder meer wel duidelijk, dat een systematische inzameling van papier en andere keukenafval tot aanzienlijke besparingen op den import van hout en andere grondstoffen kan leiden, terwijl belangrijke hoeveelheden veevoeder kunnen worden bespaard. Rekent men, dat in de ongeveer 2 miljoen gezinnen per dag 0.5 à 0.4 kg aan keukenafval en voedselrestanten beschikbaar komen, geschikt voor veevoeder, dan leveren de keukenafval jaarlijks 365.000 à 292.000 ton veevoeder op. *Wij zullen deze veevoederreserve in oorlogstijd zooveel mogelijk moeten trachten te exploiteeren.*

De economie van geblokkeerde neutralen.

De ervaringen, die wij in den vorigen wereldoorlog hebben opgedaan met de blokkemaatregelen der Geallieerden en den onbeperkten duikbootenoorlog der Duitschers, waren niet aangenaam. Wij weten niet, wat de toekomst ons zal brengen. Wel staat vast, dat wij in geval van nood nog over potentieele voedsel- en grondstoffenbronnen beschikken, die tot nog toe slechts ten deele voor exploitatie in aanmerking kwamen. *Ook voor ons zullen het gebruik en de productie van Ersatz-stoffen, het tegengaan van bederf en het letten op de kleintjes dan tot een aanzienlijke verlichting van onze voedselpositie kunnen leiden.*

Dr. W. K. H. FEUILLETAU DE BRUYN.

Rectificatie. Tenslotte moge nog het volgende opgemerkt worden. De heer G. L. M. Franck vestigde er mijn aandacht op, dat het cijfer betreffende de Deutsche alcoholproductie in 1917/1918 van 23.6 miljoen (zie E.-S.B. 1939 p. 954), niet juist kon zijn. Ik ben den heer Franck voor zijn opmerking erkentelijk.

Bij de correctie is mij deze tikfout, die door verkeerde plaatsing van de decimaal is ontstaan, ontgaan. De alcoholproductie 1917/18 bedroeg ten rechte 2.36 miljoen hl, zoodat de overige cijfers der alinea dienovereenkomstig moeten worden gecorrigeerd.

Volledigheidshalve zij vermeld, dat de Deutsche alcoholproductie in miljoenen hectoliters heeft bedragen in: 1913/14, 3.84; 1914/15, 2.62; 1915/16, 2.35; 1916/17, 3.02; 1917/18, 2.36. W. K. H. F. d. B.

NIEUWE INDEELINGEN ONZER HANDELS-STATISTIEK IN VERBAND MET DE ECONOMISCHE VERDEDIGINGSVOORBEREIDING VAN ONS LAND.

Naar aanleiding van het artikel „de Nieuwe In-deeling onzer Handelsstatistiek”, opgenomen in het nummer van 9 November 1938 van dit blad, werd mij de vraag gesteld, of het mij mogelijk zou zijn, van de daarin voorgestelde 5 nieuwe indeelingen (z.g. gezichtspunten-systemen), t.w.

- naar Oerherkomst
- „ Behoeften
- „ Ge- en Verbruik (bedrijfseconomisch)
- „ Levensduur
- „ Zelfvoorziening (Autarkie),

de laatste indeeling „Zelfvoorziening” nog verder uit te werken.

In het genoemde artikel kwam hiervan de navolgende specificatie voor den in- en uitvoer van ons land voor, berekend *per hoofd der gemiddelde bevolking* voor de jaren 1929 en 1934¹⁾:

¹⁾ De gemiddelde bevolking bedroeg in 1929: 7.782.000 en in 1934: 8.333.000.

Hieromtrent schreef ik:

„Voor al de indeeling der afzonderlijke goederenposten der in- en uitvoerstatistiek volgens het gezichtspunten-systeem „autarkie” heeft ons heel wat hoofdbreken gekost. Omdat het niet bekend is, of bepaalde onderdeelen, die voor de fabricatie van sommige goederen noodig zijn, al dan niet in ons land kunnen worden vervaardigd, moest dien tengevolge bij de indeeling van enkele posten nogal arbitrair te werk worden gegaan. Met het oog op de economische oorlogsvoorbereiding van ons land is deze indeeling echter onmisbaar. Voor het Centraal Bureau voor de Statistiek zal het dan ook aanbeveling verdienen zich te dien opzichte te laten voorlichten door lichamen als de Maatschappij voor Nijverheid, diverse Nederlandse Landbouw Organisaties, enz.”

Het is inderdaad mogelijk het gezichtspunten-systeem „Autarkie” nog verder uit te breiden, door daaraan bijv. vast te koppelen het gezichtspunten-systeem „Levensstandaard”²⁾. Een combinatie van deze gezichtspunten-systemen toont het volgende aspect. Hierbij moet worden opgemerkt, dat tengevolge van de verder gaande indeeling nog enkele sub-posten der Han-

²⁾ Zie „Coördinatie van Statistieken”, in De Economist van Mei 1936 van schrijver dezes.

Per hoofd der gemiddelde bevolking.

Zelfvoorziening:	Gewicht in K.G.				Waarde in Gld.			
	Invoer		Uitvoer		Invoer		Uitvoer	
	1929	1934	1929	1934	1929	1934	1929	1934
Goederen, die in eigen land kunnen worden voortgebracht, geheel of vrijwel geheel onafhankelijk van het buitenland	2.288.2	1.460.3	1.690.4	1.273.7	100.50	32.50	141.30	47.80
Goederen, die in eigen land kunnen worden voortgebracht, afhankelijk van het buitenland	609.3	440.-	255.9	202.-	133.80	49.40	83.10	25.60
Goederen, die niet in eigen land kunnen worden voortgebracht ...	943.-	725.2	100.1	90.4	79.90	28.60	9.90	5.80
Niet, of alsnog in te deelen goederen	142.-	102.6	48.5	32.9	39.80	13.80	21.40	6.10
Totaal per hoofd der gemiddelde bevolking	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.0	354.-	124.30	255.70	85.30

Per hoofd der gemiddelde bevolking.

	Gewicht in K.G.				Waarde in Gld.			
	Invoer		Uitvoer		Invoer		Uitvoer	
	1929	1934	1929	1934	1929	1934	1929	1934
A. Goederen, die in eigen land kunnen worden voortgebracht, onafhankelijk van het buitenland:								
1. Primaire behoefte-bevredigingsmiddelen	2.160.9	1.375.8	1.566.2	1.181.6	72.40	21.40	98.40	32.-
2. Secundaire idem	116.5	75.1	95.2	71.-	21.-	7.70	27.80	9.50
3. Min of meer luxe goederen	8.7	7.6	24.7	17.6	6.10	2.80	13.40	5.40
	2.286.1	1.458.5	1.686.1	1.270.2	99.50	31.90	139.60	46.90
B. Goederen, die in eigen land kunnen worden voortgebracht, afhankelijk van het buitenland:								
1. Primaire behoefte-bevredigingsmiddelen	441.3	308.5	148.6	137.7	65.80	22.60	33.80	9.80
2. Secundaire idem	136.4	112.3	81.5	50.1	44.70	17.40	24.80	7.40
3. Min of meer luxe goederen	18.5	10.5	21.0	11.4	17.30	6.80	23.30	7.90
	596.2	431.3	251.1	199.2	127.80	46.80	81.90	25.10
C. Goederen, die niet in eigen land kunnen worden voortgebracht:								
1. Primaire behoefte-bevredigingsmiddelen	525.2	457.2	79.9	80.8	49.-	17.30	4.10	2.-
2. Secundaire idem	337.1	201.2	10.4	5.9	18.50	6.70	4.60	3.50
3. Min of meer luxe goederen	80.7	66.8	9.8	3.7	12.40	4.60	1.20	0.30
	943.0	725.2	100.1	90.4	79.90	28.60	9.90	5.80
Recapitulatie:								
1. Primaire behoefte-bevredigingsmiddelen (A ₁ + B ₁ + C ₁)	3.127.4	2.141.5	1.794.7	1.400.1	187.20	61.30	136.30	43.80
2. Secundaire idem (A ₂ + B ₂ + C ₂)	590.-	388.6	187.1	127.-	84.20	31.80	57.20	20.40
3. Min of meer luxe goederen (A ₃ + B ₃ + C ₃)	107.9	84.9	55.5	32.7	35.80	14.20	37.90	13.60
Niet, of alsnog in te deelen goederen	157.2	113.1	57.6	39.2	46.80	17.-	24.30	7.50
Totaal	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.0	354.-	124.30	255.70	85.30

delstatistiek weder overgebracht moesten worden naar de rubriek „niet of alsnog in te deelen goederen”, omdat deze in de Handelsstatistiek niet verder onderverdeelde sub-posten een samenvoeging bevat ten van goederen, die over meer dan een der onderstaande posten verdeeld zouden moeten worden.

De opmerkingen, gemaakt bij de indeeling naar „Autarkie”, gelden uiteraard in niet mindere mate voor de indeeling naar „Levensstandaard”. Het is duidelijk, dat bij een indeeling van elk der ruim 1200 sub-posten onzer Handelsstatistiek grensgevallen voorkomen, waarvan het van persoonlijk inzicht afhangt, in welken gezichtspuntpost: primaire, secundaire of luxe goederen, deze worden gerubriceerd.

Uiteraard zullen met het oog op de economische verdedigingsvoorbereiding vooral de primaire goederen nog verder in verschillende ondergroepen moeten worden verdeeld, beginnende met goederen, die in eerste instantie meer uitsluitend voor defensiedoeleinden en eindigende met die goederen, welke uitsluitend voor de burgerbevolking noodig zijn.

Bovendien is nog een indeeling wenschelijk, waarbij wordt uitgegaan van de *bestemming* der goederen in verband met de vraag, of deze voor gebruik dan wel voor verbruik, van *sociaal-economisch* standpunt bezien, noodig zijn en of deze *actueel*, dus direct of

vrijwel direct, dan wel *potentieel* nuttig zullen zijn. De *hoofd*-indeeling van dit systeem laat ik hieronder volgen (zie eerste tabel op deze blz.).

Bovendien is het noodzakelijk, behalve vorenoemde indeelingen, alsnog eenige gansch andere *hoofd*indeelingen te maken, welke verband houden met het *vervoer* der goederen, t.w. indeelingen, betrekking hebbende op:

- a. stoffen en artikelen (en aggregatie-toestand);
- b. de hanteeringsmogelijkheid der goederen;
- c. soortelijk gewicht der goederen.

De hoofdindeelingen volgen hieronder (zie onderste tabel van deze blz.).

Door van deze drie hoofdindeelingen, bovendien weder een *gecombineerd* systeem te maken, wordt de grondslag gelegd voor een systematischen opbouw voor het transport-vraagstuk probleem, ten behoeve van de verdedigingsvoorbereiding. Door deze combinatie, in elkander schakeling (het z.g. schakelgroepen systeem) verkrijgt men nl. ongeveer 100 gezichtspuntposten, waarover de 1200 sub-posten onzer Handelsstatistiek kunnen worden verdeeld. De eerste gezichtspuntpost zal bijv. kunnen zijn:

1 Vaste stoffen

1 Te storten goederen

1 Met een soortelijk gewicht beneden 1

Per hoofd der gemiddelde bevolking.

	Gewicht in K.G.				Waarde in Gld.			
	Invoer		Uitvoer		Invoer		Uitvoer	
	1929	1934	1929	1934	1929	1934	1929	1934
<i>Actueel nuttige goederen:</i>								
1. Gebruiksgoederen.....	509.9	230.-	77.8	32.7	96 —	36.40	60.30	20.30
2. Verbruiksgoederen	1.833.5	1.108.-	1.524.9	1.088.5	75.50	22.10	134.70	44.30
<i>Potentieel nuttige goederen:</i>								
1. Gebruiksgoederen.....	1.005.2	788.5	348.3	390.6	89.—	35.40	37.90	12.20
2. Verbruiksgoederen	528.7	465.5	99.9	55.1	83.50	26.30	14.90	5.60
Niet, of alsnog in te deelen goederen	105.2	86.1	44.-	32.1	10.—	4.10	7.90	2.90
	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.-	354.—	124.30	255.70	85.30

Stoffen en artikelen	Per hoofd der gemiddelde bevolking							
	Gewicht in K.G.				Waarde in Gld.			
	Invoer		Uitvoer		Invoer		Uitvoer	
	1929	1934	1929	1934	1929	1934	1929	1934
<i>Stoffen:</i>								
1. Vaste stoffen.....	3.252.8	2.254.1	1.525.1	1.264.-	196.80	66.70	82.—	30.30
2. Halfvaste en half-vloeibare stoffen	16.3	8.9	35.2	22.6	4.20	— .80	21.20	4.60
3. Vloeistoffen	193.5	154.3	109.5	75.8	22.50	5.75	28.40	8.90
4. Gassen, Electr. e.d.	0.9	0.7	0.4	0.3	0.10	0.05	0.10	0.10
<i>Artikelen:</i>								
1. Collectieve	416.6	252.6	360.6	205.3	59.90	22.—	82.70	27.30
2. Individueele.	87.-	46.-	43.-	17.7	64.60	25.70	35.—	11.40
Niet, of alsnog in te deelen....	15.4	11.5	21.1	13.3	5.90	3.30	6.30	2.70
Totaal	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.-	354.—	124.30	255.70	85.30
<i>Hanteeringsmogelijkheid:</i>								
1. Te storten goederen	2.916.2	2.044.6	1.446.3	1.133.5	109.80	36.10	27.50	12.—
2. Te stapelen „	714.7	471.—	282.—	223.7	102.—	35.40	62.70	23.60
3. Verpakte „	243.1	153.2	297.9	208.3	86.10	30.90	122.40	34.70
4. Moelijk hanteerbare goederen ..	33.3	35.5	22.8	14.3	27.60	12.10	13.40	3.20
5. Levende goederen.....	1.1	6	2.9	1.2	60	— .30	1.90	0.50
6. Overige „	74.1	23.2	43.—	18.—	27.90	9.50	27.80	11.30
Totaal	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.-	354.—	124.30	255.70	85.30
<i>Soortelijk gewicht:</i>								
Goederen met een								
1. S.G. beneden 1.....	779.7	579.4	399.7	256.2	167.30	55.60	118.90	33.70
2. „ „ omstreeks 1.....	305.6	279.2	375.1	330.3	41.70	13.70	57.60	19.50
3. „ „ boven 1.....	2.887.-	1.860.9	1.312.7	1.008.4	139.—	52.20	75.60	30.30
4. Niet, of alsnog in te deelen goederen.....	10.2	8.6	7.4	4.1	6.—	2.80	3.60	1.80
Totaal 1).....	3.982.5	2.728.1	2.094.9	1.599.-	354.—	124.30	255.70	85.30

1) In de practijk zal men de indeeling nog verder kunnen uitbreiden door de goederen, die een soortelijk gewicht hebben tusschen 1 en 2 te scheiden van die tusschen 2 en 3 enz.; een verdere onderverdeling kan ook gemaakt worden voor de goederen met een soortelijk gewicht beneden 1.

Onder dit „samengesteld” gezichtspunt worden die sub-posten opgenomen, voor zoover noodig ieder afzonderlijk, welke voldoen aan de hierboven genoemde 3 voorwaarden: „Te Storten Vaste Stoffen met een S. G. beneden 1”.

In de Handelsstatistiek worden van elken sub-post het totaalgewicht in kg en de waarde vermeld, de plaatsruimte, welke deze goederen innemen, is er uiteraard niet in verwerkt, omdat alsdan ook de 3 afmetingen (lengte, breedte, hoogte) der goederen zouden moeten worden geregistreerd. Door het soortelijk gewicht er in te betrekken, is, langs indirecten weg, het volume der te transporteren goederen bij benadering te berekenen.

Natuurlijk is het van belang vorenstaand gecombineerd gezichtspuntstelsel weder in verband te brengen met andere gezichtspuntssystemen. Zoo kunnen bij de indeeling van dit gecombineerde stelsel allereerst afgescheiden worden die sub-posten der Handelsstatistiek, welke op „overzeesche” landen betrekking hebben, daarna komen als verdere onderverdeling de in- en uitvoerlanden afzonderlijk. Hierdoor is het mogelijk zich een beeld te vormen van de zich buiten Nederland voordoende Transportproblemen, veroorzaakt door onze in- en export, niet alleen in verband met het gewicht, doch ook in verband met den inhoud en het genre der goederen.

Het behoeft geen betoog, dat de overige in dit en in onze vorige artikelen genoemde gezichtspuntssystemen, alsmede de huidige, nieuw ingevoerde indeelingen onzer Handelsstatistiek (naar Graad van Bewerking, naar Bestemming — nog slechts gedeeltelijk — en naar Voortbrengers) met de Transport-gezichtspuntssystemen in „schakelverband” moeten worden gebracht en omgekeerd de Transport-gezichtspuntssystemen als „onder-schakelgroepen” (resp. als onder — sub schakelgroepen) met alle andere gezichtspuntssystemen en/of gecombineerde gezichtspuntssystemen³⁾.

De praktische toepassing van het schakelgroepenstelsel, vooral bij invoering van de hierboven genoemde nieuwe indeelingen voor onze Handelsstatistiek⁴⁾, opent groote perspectieven, inzonderheid voor de Economische Verdedigingsvoorbereiding van ons land!

I. ROET JZN.

³⁾ Voor bijzonderheden omtrent het systeem der „Schakelgroepen” zie de artikelen-reeks van schrijver dezes in „In- en Uitvoer” 1935 en „De Economist” Mei 1936.

⁴⁾ Verschillende details daarvan zijn uiteraard niet voor publicatie geschikt.

DE ECONOMISCHE TOESTAND VAN ZWEDEN TIJDENS DEN VORIGEN OORLOG.¹⁾

II (Slot).

Bij de besteding van het inkomen is, zooals van zelf spreekt, de levensmiddelenvoorziening een der belangrijkste vraagstukken. Uit de volgende tabel is af te lezen, dat op dit punt een sterke achteruitgang heeft plaats gevonden. In 1918 bedroeg de consumptie slechts 71 pCt. van de consumptie van 1913. (De index omvat een zeer aanzienlijk deel van de consumptie, slechts een gedeelte van de opgenomen producten is afzonderlijk in de tabel vermeld). (Tabel bovenaan volgende kolom).

Deze daling houdt in hoofdzaak verband met de afnemende van de landbouwproductie, de verminderde invoer speelde een niet zoo belangrijke rol. Voor Nederland geldt in groote trekken hetzelfde.

Beziet men de cijfers van de afzonderlijke producten, dan blijkt allereerst, dat men ook in Zweden den

¹⁾ Zie E.-S.B. d.d. 20 Dec. 1939, blz. 940.

De consumptie van levensmiddelen per hoofd van de bevolking.

	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Index van de totale levensmiddelenconsumptie, gewogen met de prijzen van 1913, 1913 = 100	100	94	96	91	78	71	78
Tarwe	67	63	78	85	51	36	53
Rogge	103	95	104	83	68	46	68
Aardappelen	123	123	122	122	122	269	222
Boter	2.2	2.3	1.5	2.6	4.8	2.7	3.2
Kaas	2.7	2.4	2.0	2.3	1.9	0.95	1.6
Margarine	4.2	4.2	5.6	3.6	0	0	2.1
Suiker	24	23	21	25	21	18	22
Koffie	6.1	5.1	6.4	6.1	1.5	1.9	6.7
Bier	20.6	20.8	22.1	22.4	3.2	3.3	14.8

aardappel in sterke mate ter vervanging van ander voedsel heeft gebruikt. Men heeft dit bereikt door het gebruik ervan als veevoeder te verbieden en door een sterk verminderd industrieel verbruik (bij de alcohol en stijfselbereiding). Het verbruik van suiker, dat in ons land tijdens de jaren 1917 tot en met 1919 juist veel hooger was dan in 1913, is in Zweden echter gedaald. De sterk verhoogde boterconsumptie in 1917 is een gevolg van het stopzetten van den uitvoer van boter, terwijl bovendien in dat jaar een aanzienlijke hoeveelheid geïmporteerd kon worden. Het volgend jaar daalt de consumptie weer heel sterk, doordat de melkproductie, door afslachting en onvoldoende voeding, belangrijk verminderde.

De consumptiecijfers zijn gemiddelden voor de geheele bevolking, het is natuurlijk niet gezegd, dat de consumptie in alle lagen van de bevolking op dezelfde wijze verlopen is. Evenals in ons land tierde de sluikehandel welig en ondanks maximumprijzen en distributieregelingen werd een levendige handel in allerlei levensmiddelen gedreven tegen fantastische prijzen. Dit dient eveneens bedacht te worden bij de beschouwing van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud. Dit is op de maximumprijzen gebaseerd en houdt daarom met de werkelijke prijsstijging niet voldoende rekening. Het feit, dat de consumptie sterker daalt dan het reële inkomen is waarschijnlijk voor een deel hieraan te wijten. Anderzijds is er ook duidelijk een verschuiving in de besteding te constateeren, die zich o.a. uitte in de verhoogde vraag naar woningen, waarvan de huren, zooals reeds opgemerkt werd, maar matig stegen. Hierdoor is het te verklaren, dat er sterk gebrek aan woningen ontstond, ondanks het feit, dat de woningstandaard (gemeten aan het aantal vertrekken per 100 inwoners) niet daalde.

De invloed op de investeringen.

Tengevolge van de geweldige prijsstijging van ijzer, staal en bouwmaterialen vertoonen de totaalcijfers voor de investeringen eveneens een sterke stijging. Toch is er zeer waarschijnlijk, naar den omvang gemeten, een vermindering der investeringen geweest. Dit is echter moeilijk vast te stellen voor de investee-

Investeering in Zweden in de jaren 1913—1919.

	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Investeeringen in mill. kr.							
In gebouwen	395	407	424	565	835	1082	1144
In andere kapitaalgoed.	455	469	504	650	890	1203	1413
Totaal	850	876	928	1215	1725	2285	2557
Woningproductie in duizenden vertrekken ¹⁾ ..	28.1	25.3	17.1	18.2	19.2	14.2	14.4
Geïnstalleerde machines in mill. kr.	162	176	170	260	370	493	521
Prijsindex voor machines (1913 = 100)	100	103	122	180	293	368	314
Geïnstalleerde machines, ber. met de prijzen van 1913 in mill. kr.	162	171	139	144	126	134	166

¹⁾ „The National Income of Sweden”, Dl. II, blz. 340.

ringen als geheel, daar er geen prijsindex voor alle investeringen tezamen bestaat. De veronderstelling wordt echter gesteund door de cijfers voor den woningbouw, welke een sterke daling te zien geven, terwijl ook het aantal geïnstalleerde machines afneemt:

Dat de woningbouw daalde is begrijpelijk, de reeds meermalen genoemde ontwikkeling van het huurpeil gaf geenszins een compensatie voor de enorm gestegen bouwkosten. De speculatieve bouw daalde nog veel sterker dan uit de totaalcijfers blijkt. In 1913 was ongeveer 90 pCt. van het bouwvolume speculatieve productie, in 1918 en 1919 slechts 30 pCt. Het aantal van overheidswege gebouwde woningen was in de laatstgenoemde jaren aanzienlijk grooter dan in 1913.

Toch heeft het krachtige overheidsingrijpen geen woningschaarschte kunnen voorkomen, maar wel heeft het een dalen van den woningstandaard tegengegaan.

De daling van de industriële investeringen moet vermoedelijk verklaard worden uit het feit, dat de totale productie daalde, een uitbreiding van het industriële productie-apparaat was dus niet noodig, men kon volstaan met vervanging. De verhoogde rentabiliteit was hier wel typisch het gevolg van „Preiskonjunktur“.

De kapitaalmarkt.

De sterke stijging der inkomens had een verhoogde spaaractiviteit tengevolge en er ontstond een groot aanbod van kapitaal. De vraag was echter ook heel krachtig.

Vrij veel kapitaal werd namelijk door den Staat opgenomen ter financiering van de hooge uitgaven tengevolge van den oorlog. Gedurende de jaren 1914—1919 werden in totaal 597 mill. Kr. aan Staatsobligaties geëmitteerd. Daarnaast stroomde de vlottende schuld nog van 20 mill. Kr. in eind 1913 tot 559 mill. Kr. aan het eind van 1919²⁾. Niet alleen de Staat, maar ook particulieren deden een krachtig beroep op de kapitaalmarkt, de aandeelenemissies bereikten recordcijfers. Schijnbaar is dit in tegenspraak met de reeds genoemde geringe reële investeringen, in werkelijkheid is dit niet het geval. Een zeer groot gedeelte der opgenomen gelden werd n.l. gebruikt voor export- en vrachteredieten. Uit de hierbij afge-

Financieele gegevens betreffende Zweden (1913—1919)
(in millioenen Kronen).

	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Geconsolideerde Staatsschuld op 31 Dec.....	623	696	813	930	998	1086	1271
Obligatie emissies ¹⁾	70	138	270	233	262	284	265
Waarvan door den Staat ¹⁾	0	30	153	118	68	135	93
Aandeelenemissies van nieuwe N.V.'s	82	65	80	155	309	447	267
Aandeelenemissies van bestaande N.V.'s	82	88	105	189	535	602	533
Waarde van den uitvoer ²⁾	796	772	1316	1556	1350	1350	1576
„ „ „ invoer ²⁾	846	727	1172	1219	879	1363	2534
Uitvoeroverschot ²⁾	- 50	45	144	338	471	- 13	- 958
Netto inkomsten uit het vrachtvervoer ²⁾	98	86	174	294	207	363	371
Goudvoorraad van de Centrale Bank op 31 Dec. ..	102	109	125	185	244	286	281
Bankbiljettencirculatie op 31 Dec.....	234	304	328	418	573	814	748
Staatsuitgaven.							
A. Voor den gewon. dienst	205	270	348	384	471	897	675
B. Voor den kapit.dienst	61	59	58	65	92	177	175
C. Totaal	265	329	406	449	563	1074	850

¹⁾ Ontleend aan „Sveriges Ekonomiska och Sociale Historia under och efter Världskriget“, Dl. II, blz. 171.

²⁾ Ontleend aan „The National Income of Sweden“, Deel II, blz. 585.

²⁾ Monetary Policy and Crises, door Brinley Thomas, blz. 10.

drukte tabel der financieele gegevens blijkt, dat de goederen- en dienstenbalans gedurende de jaren 1914 t.e.m. 1918 zeer sterk actief was. Deze prestaties aan het buitenland geschieden in hoofdzaak op crediet.

De credieten werden op verschillende manieren afgelost. In de eerste plaats had er een aanzienlijke kapitaalexport plaats. Deze omvatte zowel leeningen van de oorlogvoerende landen als Zweedsche effecten.

Achteraf beschouwd, was de laatste vorm van kapitaalexport de meest verstandige. Immers, op de leeningen van de oorlogvoerende landen werden door de Russische revolutie en door de inflatie van 1923 geweldige verliezen geleden, terwijl de invoer van vorderingen de schuldbelasting van Zweden gunstiger maakte. Het ging hier om geweldige bedragen. De totale invoer van Zweedsche effecten in de jaren 1914—1921 wordt op rond 600 millioen Kronen geschat³⁾.

Door dezen invoer is de Zweedsche schuldenbalans van negatief positief geworden en werd Zweden van debiteur- tot crediteurstaat. Zoowel Staats- als particuliere obligaties werden geïmporteerd. Het percentage van de Zweedsche Staatsschuld in buitenlandsch bezit daalde van 92 in 1913 tot 21 in 1922. Tenslotte dient nog te worden vermeld, dat de invoer van schuldvorderingen op Zweden niet geschiedde, omdat geen andere betaling te verkrijgen was, deze invoer was integendeel winstgevend. De rentestand in de oorlogvoerende landen was n.l. door de geweldige kapitaalbehoefte nog sterker gestegen dan in Zweden en daarom was het koerspeil van de Zweedsche obligaties in die landen lager dan in Zweden.

Het goudprobleem voor Zweden in deze jaren.

In de tweede plaats werd veel goud geïmporteerd. Vooral in begin 1916 steeg de goudvoorraad van de centrale bank aanzienlijk. Deze goudzendingen hebben in de geschiedenis van Zweden tijdens den wereldoorlog een merkwaardige rol gespeeld. Dadelijk na het uitbreken van den wereldoorlog werd de centrale bank van haar verplichtingen om bankbiljetten tegen goud in te wisselen ontheven. Een direct gevolg hiervan was, dat de Zweedsche valuta t.o.v. de voornaamste buitenlandsche valuta's depreciëerde. Lang heeft dit echter niet geduurd; toen in 1915 een sterke vraag naar Zweedsche exportproducten werd uitgeoefend, steeg de Kroon opnieuw en in den loop van 1915 werd weer de parikoers bereikt. Merkwaardigerwijze hield de stijging hiermede niet op en de Kroon begon een appreciatieverschijnsel te vertoonen tegenover de vreemde valuta's en daarmee ook t.o.v. het goud.

Dat deze abnormale ontwikkeling mogelijk was, moet waarschijnlijk verklaard worden uit het feit, dat de oorlogvoerende landen aanvankelijk terughoudend waren in het zenden van goud en betaling in de duurderde Zweedsche valuta prefercerden. Dit bracht voor de Zweedsche Bank eigenaardige moeilijkheden mede. Immers wél was haar verplichting tot inlossing der bankbiljetten opgeheven (en inmiddels na het opnieuw passeeren van den parikoers wederom ingevoerd op 1 Jan. 1916), maar de verplichting om goud à pari te koopen bestond nog voortdurend. Daarbij komt nog, dat de gouden munten van Noorwegen en Denemarken krachtens de bepalingen van de Scandinavische muntunie, wettelijk betaalmiddel in Zweden waren, waardoor de voordeelige goudzendingen voor deze twee landen, welker valuta's geen appreciatie t.o.v. het goud vertoonden, al heel gemakkelijk konden plaats vinden. Het is daarom begrijpelijk, dat de centrale bank zich gaarne van de verplichte goudaankopen ontheven zou zien. De bank kon zich ter verdediging van dien wensch beroepen op de meening van de vooraanstaande Zweedsche eco-

³⁾ The National Income of Sweden, Dl. I, blz. 292.

nomen Wicksell en Davidson. Deze waren er nl. van overtuigd, dat de opheffing van de verplichte goudaankopen een sterk apprecieeren van de Zweedsche Kroon mogelijk zou maken en dat daarmee de sterke stijging van het prijspeil tot staan zou zijn te brengen.

In Februari 1916 werd de verplichting inderdaad opgeheven. Het duurde echter tot April 1917, alvorens de drie Scandinavische regeeringen een besluit namen, waarbij definitief aan de Scandinavische goudzendingen een eind kwam. De centrale bank heeft niet volkomen streng van haar bevoegdheid gebruik gemaakt. De goudvoorraad van de bank bleef stijgen, en zelfs sterker dan met de goudzendingen uit Denemarken en Noorwegen in overeenstemming was. Toch werden aan goudzendingen ernstige moeilijkheden in den weg gelegd.

Zoo steeg bijvoorbeeld diensgevolge de Zweedsche Kroon in 1917 en ook in 1918 in Nederland zoo aanzienlijk, dat de Nederlandsche houtaankopen ernstig bemoeilijkt werden. Eerst in de tweede helft van 1918 accepteerde de Zweedsche Bank voor een waarde van 7 miljoen Kr. Nederlandsch goud, waardoor de koers weer ongeveer tot pari daalde en houtaankopen konden plaats vinden.

De invloed op de openbare financiën.

Tenslotte dienen nog enkele opmerkingen gemaakt te worden over de openbare financiën. Reeds werd vermeld, dat de Staat aanzienlijke bedragen, zoowel op korten als op langen termijn, opnam, hetgeen wijst op groote budgettekorten. Evenals in Nederland vertoonen de uitgaven van 1914 tot 1918 een geweldige stijging. Behalve de extra-uitgaven in verband met den oorlog en de stijging van het prijspeil, is het hooge totaalcijfer voor 1918 en 1919 ten deele toe te schrijven aan de slechte budgetaire politiek. In 1918 moesten nog gelden gevoteerd worden voor uitgaven, welke reeds in 1915 t.e.m. 1917 gedaan waren. De cijfers in de tabel „financieele gegevens” geven een overzicht van de Staatsuitgaven voor den gewonen dienst en den kapitaaldienst. Daarbij is een aantal uitgaven, welke ten onrechte op den kapitaaldienst geplaatst zijn, naar den gewonen dienst overgebracht⁴⁾.

Aan het eind van dit vergelijkend overzicht ligt het voor de hand een enkel woord te wijden aan een vergelijking van de posities van Zweden en Nederland in den huidige oorlog. Hoewel de economische ontwikkeling natuurlijk vóór alles van de politieke gebeurtenissen afhankelijk is, kan toch worden nagegaan, welke verschillen er zijn, aannemende, dat beide landen hun neutraliteit weten te bewaren. Opgemerkt kan dan worden, dat de voedselvoorziening in beide landen juist als in den vorigen oorlog nog sterk afhankelijk zal zijn van den aanvoer van meststoffen en veevoeder. Verder is natuurlijk de zelfvoorziening in hooge mate afhankelijk van de eigen grondstoffen. Zoo is Zweden in het voordeel wat ijzer en hout betreft, Nederland neemt echter weer een gunstiger plaats in t.o.v. de voorziening met steenkool, welke door Zweden grotendeels geïmporteerd moet worden.

Eén groot verschil blijft echter, Zweden heeft een hoogconjunctuur achter den rug, welke de financieele positie ten zeerste versterkt heeft, Nederland had nog slechts een bescheiden stukje afgelegd op den weg tot herstel uit de depressie. Zoo schrijft bijv. Svennilson in het laatste nummer van *Ekonomisk Tidskrift*, dat Zweden zich voornamelijk dient te beijveren voor een voorziening met voedsel en brandstoffen. Een achteruitgang in den aanvoer van duurzame consumptiegoederen zal den levensstandaard de eerste jaren maar weinig schaden, omdat het duurzame consumptiekapitaal in de hoogconjunctuur grondig is vernieuwd.

P. DE WOLFF.

⁴⁾ Monetary Policy and Crises, blz. 11.

SUIKERVORZIENING VAN NEDERLAND.

Het Regeeringsbesluit om het areaal voor den uitzaai van suikerbieten dit jaar met ca. 25 pCt. uit te breiden is met zeer gemengde gevoelens in den lande ontvangen. Den bietenboeren geeft het aanleiding tot verheugenis, in Javasuikerkringen heeft het groote teleurstelling verwekt. Is deze teleurstelling gerechtvaardigd?

Het jaarlijksche suikerverbruik in Nederland wordt verzekerd door den binnenlandschen bietsuikeroogst en door den aanvoer van 80.000 ton ruwe Javasuiker. Nu wenscht de Regeering een reservevoorraad van ca. 50.000 ton suiker te vormen, waarvoor twee wegen open stonden: uitbreiding van den gesteunden bietenaanplant of vergroting van den aanvoer van Javasuiker. De Regeering besloot tot het eerste, daar geen zekerheid bestond, dat later voldoende scheepsruimte verkrijgbaar zou zijn voor den aanvoer van Java. Dit risico wordt echter in ingewijde kringen als gering beschouwd, daar bij de moeilijkheden, welke lading voor rekening van den particulieren handel ondervindt, de scheepvaartmaatschappijen zeer gaarne lading voor rekening van een neutrale Regeering vervoeren en dus ook in tijden, waar particuliere firma's last hebben om vrachtruimte te krijgen, de Nederlandsche Regeering te dien opzichte in een heel andere positie verkeert. Buitendien zouden de bewuste 50.000 ton reeds in Juni voor afscheep in Java gereed kunnen zijn, terwijl de nieuwe bietsuiker pas in October en November hier binnenkomt.

Het grootste voordeel, dat aan Javasuiker verbonden is, bestaat echter daarin, dat een aankoop van deze suiker de Regeering niets extra behoeft te kosten, daar de Nivas het benodigde kwantum tot een zeer schappelijken prijs aangeboden heeft, terwijl de uitbreiding van den bietaanplant de Regeering resp. den consument in Nederland weer miljoenen aan steun kost. Neemt men verder in aanmerking, dat niet-tegenstaande de op het oogenblik op Java geldende bevredigende suikerprijzen men den toekomstigen afzet volstrekt niet rooskleurig beoordeelen mag, dan is het begrijpelijk, dat het bovenbedoelde besluit geen goeden indruk op Java zal maken. A. V.

AANTEKENINGEN.

De gevolgen van den oorlog voor de Roemeensche petroleumindustrie.

Volgens de „Petroleum Press Service” van 8 Dec. 1939 heeft de oorlog de vraag naar petroleum in Roemenië sterk doen toenemen. Duitschland, dat niet meer kan rekenen op aanvoer van olie uit overzeesche landen, is genoodzaakt zijn vraag te concentreeën op de Roemeensche markt. De omringende landen, zooals Hongarije, Joego-Slavië, Bulgarije, Griekenland en tot op zekere hoogte ook Italië, die het grootste gedeelte van hun behoefte aan olie in Roemenië dekten — waartoe o.m. het feit, dat zij gebrek hadden aan vrije deviezen, sterk bijdroeg — willen of kunnen hun orders niet elders plaatsen.

De toeneming van de vraag heeft de prijzen doen stijgen; sommige producten noteeren nu meer dan het dubbele in vergelijking met het begin van 1939. De prijsstijging is echter niet alleen het gevolg van de grootere vraag, maar ook van het beperkte aanbod. Want als Roemenië de productie van ruwololie had kunnen opvoeren, dan zou dit eenigszins een rem hebben kunnen zijn voor de prijsstijging. Dit is echter niet het geval; integendeel, sinds de laatste twee jaar is de productie juist afgenomen. Ook heeft de prijsstijging niet bewerkt, dat er nieuwe velden worden aangeboord. De oorzaak daarvan ligt bij de tegenwoordige mijnwetgeving in Roemenië, die aan de petroleumindustrie allerlei belemmeringen in den weg legt. Bovendien is de politieke toestand niet zoo rooskleurig, dat men nieuw kapitaal in de Roemeensche

petroleumindustrie durft steken. De bestaande ondernemingen moeten zich tevreden stellen met het aanboren van velden, voorzover dit noodzakelijk is om de productie ongeveer op peil te houden. Dat de oorlog niet heeft geleid tot uitbreiding der productie, illustreeren onderstaande cijfers:

	Productie van 1939	ruwolie	Uitvoer Totaal	via Zwarte Zee
Augustus....	539.261	tons	358.570	225.407
September..	515.894	"	205.911	108.553
November..	522.875	"	305.286	189.047

Niettegenstaande de vergrootte vraag is de uitvoer in de eerste oorlogsmaand sterk gedaald. Dit is te wijten aan de moeilijkheden van het transport, vooral naar Duitschland. Gewoonlijk gaat dit transport van Constanza uit via de Middellandsche Zee. Door de blokkade der Geallieerden is deze weg echter afgesloten. Het transport naar Duitschland moet nu geschieden langs den Donau en voor een klein gedeelte ook per trein. De Donauhaven Giurgiu is niet berekend op het vlot verwerken van zulke groote hoeveelheden olie, met het resultaat, dat vele tankboorten wekenlang moeten blijven wachten. Bovendien heeft men te kampen met een tekort aan deze tankboorten. De Donau is bovendien gedurende een deel van den winter als regel dichtgevroren, wat een andere handicap zal worden. Het vervoer zal dan per trein moeten geschieden; het weinige beschikbare roland materiaal kan echter slechts een heel klein gedeelte van den normalen import in Duitschland verwerken.

De stijging van de olieprijs behoeft de industrie voor verdere afbraak en versterkt de financieele positie der ondernemingen, die in de voorgaande jaren zeer geleden hebben door de lage marktprijzen, zware belastingen en andere lasten. De voordeelen van deze prijsstijging voor de industrie zullen afhangen van de practische werking van regelingen, die kort geleden zijn ingesteld.

Een nieuwe wet van 17 September 1939 en een decreet van 1 October jl. bepalen, dat in- en uitvoer door een speciaal bureau zullen worden geregeld. Voor allen handel met het buitenland is een vergunning noodig. Het bureau houdt ook toezicht op de prijzen van in- en uitgevoerde goederen.

De wet houdt een belangrijke wijziging in omtrent de regelingen voor buitenlandsche deviezen. De exporteurs moeten 30 pCt. van de waarde van hun buitenlandsche vorderingen afstaan aan de Nationale Bank, die ze tegen den officieelen koers zal creditteeren, vermeerderd met een premie van 38 pCt. De overgebleven 70 pCt. worden gedurende 15 dagen door tusschenkomst van locale banken ter beschikking gesteld van houders van invoervergunningen. Is deze termijn verstreken, dan is de Nationale Bank gerechtigd het overgebleven percentage over te nemen tegen den officieelen koers plus de gebruikelijke premie. Er wordt echter over geklaagd, dat deze termijn te kort is om de vorderingen tegen den voordeligsten koers te realiseeren.

De exporteur mag met toestemming van het bureau per jaar 10 pCt. van de waarde van zijn uitvoeren (af te trekken van de 70 pCt.) bestemmen voor het betalen van zijn eigen aankopen van grondstoffen en materialen in het buitenland.

Het staat nog niet met zekerheid vast, of deze wet in werking zal treden. Zou dit echter geschieden, welken invloed zullen dan bovengenoemde maatregelen hebben? Vroeger kreeg de olie-industrie de beschikking over 20 pCt. van de waarde der buitenlandsche vorderingen ter betaling van eigen invoeren, afgezien van de mogelijke extra uitkeeringen van 2 tot 10 pCt. van dit bedrag. De nieuwe regeling, waarbij de industrie slechts 10 pCt. ter beschikking zal krijgen, beteekent dus een verslechtering van haar positie.

Voor het uitbreiden der productie, particuliere financieele overmakingen enz. is in het algemeen 25

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. ¹⁾

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Händels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
" '38	67.-	17.7	75.3	123.7	70.7	72.-	82.7	71.5	65.4	53.9	51.8	67.4	69.-
" '39	54.6	14.8	64.4	116.4	62.6	64.4	73.-	63.5	62.3	52.3	34.5	61.4	59.9
Jan. '39	61.3	16.1	70.3	124.8	68.-	71.6	77.3	67.9	63.4	53.9	44.8	66.4	64.8
Feb. "	59.6	15.3	69.2	122.8	65.8	67.2	76.6	64.9	60.9	51.4	43.-	63.9	63.3
Mrt. "	59.5	16.4	70.3	121.2	66.1	66.1	77.-	65.4	60.9	52.2	40.9	64.5	63.7
Apr. "	55.-	14.7	65.1	108.7	61.9	60.1	71.2	57.6	57.2	49.7	34.6	61.3	58.8
Mei "	57.6	15.8	67.9	116.7	65.4	65.-	74.5	59.7	60.6	53.9	34.4	61.4	61.6
Juni "	57.9	15.7	69.7	120.8	63.8	64.9	76.4	60.8	59.-	54.-	36.2	62.-	62.6
Juli "	56.4	15.4	67.6	121.1	62.3	63.5	74.6	58.6	56.9	51.6	33.1	60.1	60.8
Aug. "	56.-	15.1	67.3	120.9	62.1	62.7	73.2	59.4	56.9	50.6	32.-	59.3	60.1
Sept. "	51.4	12.9	58.4	115.3	63.4	64.7	79.7	71.7	72.6	54.-	29.5	61.-	60.2
Oct. "	47.9	12.4	55.9	107.7	58.5	60.7	69.4	66.7	69.2	51.-	28.4	58.-	55.5
Nov. "	47.5	12.8	56.2	108.3	57.9	62.4	64.6	65.2	66.5	52.1	28.7	59.1	54.3
Dec. "	44.9	14.3	54.6	108.-	56.7	64.3	62.8	65.5	64.7	53.3	29.2	60.4	53.2

Indexcijfer der totale beurswaarde 2 Januari 1939 f 3.794.681.000 = 100.

3 Mei	88.7	7 Juni	94.9	5 Juli	89.-	2 Aug.	90.8	4 Sept.	91.9	4 Oct.	81.5	1 Nov.	83.1	6 Dec.	76.3
10 "	91.5	14 "	92.7	12 "	89.1	9 "	89.9	11 "	93.8	11 "	81.1	8 "	81.6	13 "	77.1
17 "	90.3	21 "	92.1	19 "	89.9	16 "	89.2	18 "	86.8	18 "	81.-	15 "	79.9	20 "	79.4
24 "	90.7	28 "	90.1	26 "	90.8	23 "	85.7	25 "	83.1	25 "	84.1	22 "	79.3	27 "	80.9
31 "	93.6					30 "	88.1					29 "	76.4		

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

pOet. van de opbrengst van den geheelen export beschikbaar gesteld. De mogelijkheid is dus niet uitgesloten, dat de olie-industrie een hooger percentage aan vrije deviezen toebedeeld zal worden voor het betalen van installaties en ander ingevoerd materiaal, noodig voor de uitbreiding der productie.

De vooruitzichten van de Roemeensche petroleum-industrie zijn niet zoo rooskleurig als, oppervlakkig beschouwd, wel lijkt. De exporteur wordt bij het uitkiezen van de markt in zijn vrijheid beperkt door de controlemaatregelen van de Regeering. De regelingen van het betalingsverkeer belemmeren de bewegingen der fondsen over de grenzen; zij verhinderen, dat de vruchten van de kapitaalinvesteeringen ten volle worden gerealiseerd. Daarenboven zijn de politieke toestanden in de Balkanlanden ongunstig voor de ontwikkeling van de industrie.

ONTVANGEN BOEKEN.

Die staatliche Bankaufsicht door Dr. Otto Chr. Fischer. No. 5 der Dokumente der internationalen Handelskammer. (Bazel 1939; Verlag für Recht und Gesellschaft A.G.).

Ondernemerscombinaties in de levensmiddelenindustrie. Rapport van de „Centrale Bond van Nederlandse Verbruikerscoöperaties” te 's-Gravenhage. ('s-Gravenhage 1940).

Studies on the theory of money and capital door Erik Lindahl. (Londen 1939; George Allen & Unwin. Prijs 10/6).

Hoofdproblemen van den modernen detailhandel door Prof. Dr. Julius Hirsch. (Haarlem 1939; De Erven F. Bohn. Prijs f 0.75).

Das deutsche und englische Emissionswesen in Dienste der Industriefinanzierung door Dr. A. von Sicherer (Würzburg—Aumühle 1939; Konrad Tritsch Verlag. Prijs R.M. 3.60).

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigen- dom	Den Haag Eig. recht	Middel- burg	Rotter- dam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.875	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938.....	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
1939.....	3.76	3.80	3.82	4.08	3.83	3.93	3.63
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3½ 1)	4.14	3½-4½
Febr.	3.75	4-½	4.—	4	4-3½ 1)	3.75	3½-4
Maart	3.50	3½-4	3.90	4.10	4-3½ 1)	4.15	3½-4
April	3.60	3½-4	—	4	4-3½ 1)	3.72	3½-4
Mei	3.50	3½-4	3.75	3.75	4-3½ 2)	3.52	3½-4
Juni	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ 1)	3.81	3½-4
Juli	4.—	3½-4	3.50	4.—	4	3.75	3½-4½
Aug.	—	3½-4	3.75	—	4	3.69	3½-4
Sept.	—	3½-4	3.50	—	4-3½ 1)	3.50	3½-4
Oct.	3.75	3½	3.75	4.—	4-3½ 1)	—	3½
Nov.	4.—	3½	3.50	3.50	4	3.76	3½
Dec.....	3.75	3½-4	3.65	—	4-3½ 1)	3.92	3½
Jan. 1939 ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 2)	3.35	3½
Febr. " ..	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ 1)	3.57	3½-4
Mrt. " ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 1)	4.—	3½
April " ..	3.50	3½	3.75	—	4-3½ 1)	3.70	3½
Mei " ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 2)	3.74	3½-4
Juni " ..	3.50	3½-4	3.75	4.25	4-3½ 1)	4.—	3½
Juli " ..	3.50	3½-4	3.75	4.—	4-3½ 1)	3.82	3½-4
Aug. " ..	4.—	4	3.50	—	4-3½ 1)	—	3½
Sept. " ..	4.25	3½	4.—	—	4-3½ 2)	—	4
Oct. " ..	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3½-4
Nov. " ..	3.75	4-½	—	—	4	4.32	4
Dec.....	4.50	4-½	4.25	—	4-4½ 4)	4.42	4

1) Op gebouwen 4 %; op landerijen 3½ %. 2) Op gebouwen deels 4 %, deels 3½ %. 3) Op landerijen 3½ %. 4) Op gebouwen 4 %, op landerijen deels 3½ %, deels 4 %. 5) Op landerijen 4 %, op andere objecten 4½ %.

Nadruk verboden.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	1-6 Jan. 1940	Sedert 1 Jan. 1940	Overeenk. tijdvak 1939	1-6 Jan. 1940	Sedert 1 Jan. 1940	Overeenk. tijdvak 1939	1940	1939
Tarwe	4.950	4.950	8.048	10.985	10.985	1.200	15.935	9.248
Rogge	—	—	1.266	—	—	—	—	1.266
Boekweit	—	—	150	—	—	—	—	150
Mais	4.800	4.800	8.158	7.164	7.164	7.044	11.964	15.202
Gerst	9.000	9.000	1.939	—	—	—	9.000	1.939
Haver	—	—	300	—	—	—	—	300
Lijnzaad	—	—	715	3.000	3.000	7.845	3.000	8.560
Lijnkoek	8.269	8.269	2.311	—	—	—	8.269	2.311
Tarwemeel	—	—	920	—	—	102	—	1.022
Andere meelsoorten	—	—	340	—	—	30	—	370

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 34/35)

Tarwe: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 28 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische.

Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. Van 25 Oct. 1937—20 Maart 1939 74 kg Russische.

Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata;

van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische. Van 31 Jan. 1938—7 Juni 1938 64/65 kg Russische. Van 7 Juni 1938—20 Maart 1939 64/65 kg Amer. No. 3. Van 20 Maart 1939—4 Sept. 1939 64/65 kg La Plata.

Mais: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. Van Jan. 1937—4 Sept. 1939 Amer. Mixed No. 2.

Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

Benzine: Tot 11 Juli 1939 Gulf Exp. 64/66° 375 EP.

Kaas: Van 29 Sept.—13 Oct. 1939 consumptie.

Cacao: Noteering vanaf 11 Sept. 1939 in Guldens.

Kalksalpeter: Vanaf November 1939 niet meer verkocht in jute balen, doch uitsluitend in papieren balen. De noteeringen zijn vanaf Juli 1939 gerectificeerd.

2) Voor de artikelen: gerst, mais, rogge, tarwe, koper, lood, zink, suiker en lijnzaad een acht-maandsch; wol, koe-huiden en grondnoten een negen-maandsch; rijst, jute en gieterij-ijzer een tien-maandsch; vurenhout en copra een elf-maandsch gemiddelde.

STATISTIEKEN.
BANKDISCONTO'S.

Ned. Bk.	{ Disc. Wissels. 3 28 Aug. '39	Lissabon 4 11 Aug. '37
	{ Bel. Binn. Eff. 3 28 Aug. '39	Londen 2 26 Oct. '39
	{ Vrsch. in R.C. 3 28 Aug. '39	Madrid 5 15 Juli '35
Athene	6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B. 1 26 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo 4 21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs 2 3 Jan. '39
Berlijn	4 22 Sept. '32	Praag 3 1 Jan. '36
Boekarest	3 5 Mei '38	Pretoria 3 15 Mei '33
Brussel	2 1/6 Juli '39	Rome 4 18 Mei '36
Boedapest	4 28 Aug. '35	Stockholm .. 3 14 Dec. '39
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio 3 46 11 Mrt. '38
Dantzig	4 2 Jan. '37	Warschau 4 18 Dec. '37
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk. 1 25 Nov. '36
Kopenhagen	5 9 Oct. '39	

1) 1 1/2% bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.
OPEN MARKT.

	1939/1940			18/23 Dec.	1939	1938	1939
	6 Jan.	2/6 Jan.	27/30 Dec.				
Amsterdam Partic. disc.	2-1/4	2-1/4	2 3/4	2-3/8	3/8	1/4	1/2
Prolong.	2 3/4	2 3/4	2 1/2-3/8	2 3/4	1/2	1/2	3/4
Londen Daggeld...	3/4-2 1/2	3/4-2 1/4	3/4-2 1/2	3/4-1 1/4	1/2-1	1/2-1	1/2-3/4
Partic. disc.	1 7/32-1 1/4	1 7/32-1 1/4	1 7/32-1 1/4	1 7/32-1 1/4	9/16-5/8	1 7/32-9/16	1 1/2-3 1/8
Berlijn Daggeld...	2-1/4	2-7/8	2 1/2-1 1/2	2 1/2-5/8	2 3/8-3 1/8	2 7/8-3 1/8	2 1/4-5/8
Maandgeld	2 1/4-1 1/2	2 1/4-1 1/2	2 1/4-1 1/2	2 1/4-1 1/2	2 3/4-3	2 3/4-3	2 3/8-5/8
Part. disc.	2 1/2	2 1/2-5/8	2 1/2-5/8	2 1/2-5/8	2 1/2	2 1/2	2 1/2
Warenw...	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2
New York Daggeld 1)	1	1	1	1	1.8)	1	1
Partic. disc.	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2

1) Koers van 5 Jan. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 30 Dec. 3) 5 Jan. 4) 27/30 Dec. 5) 30 Dec/5 Jan. 6) 27/29 Dec. 7) 16/22 Dec. 8) 3/7 Jan.

WISSELKOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
2 Jan. 1940	1.87 3/4	7.42 1/2	75.40	4.20 3/4	31.62 1/2	100 3/4
3 " 1940	1.87 1/2	7.41 3/4	75.37 1/2	4.20 3/4	31.60	100 3/4
4 " 1940	1.87 3/4	7.38 3/4	75.30	4.18 3/4	31.48	100 3/4
5 " 1940	1.87 1/2	7.34	75.20	4.16 1/2	31.30	100 3/4
6 " 1940	1.88	7.38 3/4	75.30	4.18 3/4	31.42 1/2	100 3/4
8 " 1940	1.87 3/4	7.38	75.20	4.18 1/2	31.41 1/2	100 3/4
Laagste d.w. 1)	1.87 3/4	7.33	75.05	4.15 1/2	31.25	100
Hoogste d.w. 1)	1.88 3/4	7.44	75.60	4.21 1/2	31.65	101
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
2 Jan. 1940	42.14	—	—	—	—
3 " 1940	42.12	—	—	—	—
4 " 1940	42.07	—	—	—	—
5 " 1940	42.05	—	—	—	—
6 " 1940	42.15	—	—	—	—
8 " 1940	42.12	—	—	—	—
Laagste d.w. 1)	42.02 1/2	—	—	—	—
Hoogste d.w. 1)	42.17 1/2	—	—	9.60	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.

In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
2 Jan. 1940	3,95 3/4	2,24 1/4	40,20	53,25
3 " 1940	3,95	2,24	40,20	53,27
4 " 1940	3,93	2,22 3/4	40,20	53,34
5 " 1940	3,93 3/4	2,23 1/4	40,20	53,26
6 " 1940	3,93 3/4	2,23 1/4	40,20	53,28
8 " 1940	3,94 3/4	2,23 1/4	40,20	53,28
9 Jan. 1939	4,67	2,63 3/4	40,09	54,40 1/2
Muntpariteit ..	4,86	3,90 3/4	23,81 1/4	40 3/8

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	16 Dec. 1939	23 Dec. 1939	27/30 Dec. 1939 Laagste	30 Dec. 1939 Hoogste
Alexandrië ..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 1/2	97 1/2
Athene	Dr. p. £	535	535	535	535
Bangkok	Sh. p. tical	22.18	22.15	22.15	22.15
Budapest	Pen. p. £	21.75	22 1/2	22	22
Buenos Aires 1	p. pesop. £	17.75	17.75	17.50	18.—
Calcutta	Sh. p. rup.	—	—	—	—
Hongkong	Sh. p. \$	1/3	1/3	1 2/3	1 3/8
Istanbul	Piast. p. £	510	510	510	510
Kobe	Sh. p. yen	1 2/3	1 2/3	1 2/3	1 2/3
Lissabon	Escu. p. £	108	108	107 1/2	108 1/2
Montevideo ..	d. per £	22 1/2	21 1/2	21	22
Montreal	\$ per £	4.45	4.45	4.43	4.47
Rio d. Janeiro	d. per Mil.	3 1/2	3 1/2	3 1/2	3 1/2
Shanghai	d. p. \$	4 1/2	4 1/2	4 1/2	4 1/2
Singapore	Sh. p. \$	2 1/4	2 1/4	2 1/4	2 1/4
Valparaiso 2)	\$ per £	110	110	110	110
Warschau	Zl. p. £	—	—	—	—

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. 2) 90 gd. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

Londen 1) (N. York 2)	30 Dec. 1939	6 Jan. 1940
2 Jan. 1940 .. 22	34 3/4	2 Jan. 1940 .. 2070
3 " 1940 .. 21 1/2	34 1/4	3 " 1940 .. 2070
4 " 1940 .. 21 1/2	34 1/4	4 " 1940 .. 2070
5 " 1940 .. 21 1/2	34 1/4	5 " 1940 .. 2070
6 " 1940 .. 21 1/2	—	6 " 1940 .. 2070
8 " 1940 .. 21 1/2	34 3/4	8 " 1940 .. 2070
9 Jan. 1939 .. 21 1/2	42 3/4	9 Jan. 1939 .. 2075
23 Aug. 1939 .. 20 1/2	37 1/4	23 Aug. 1939 .. 2110

GOUDPRIJS

A'dam 3) (Londen 4)	30 Dec. 1939	6 Jan. 1940
2 Jan. 1940 .. 22	168	2 Jan. 1940 .. 2070
3 " 1940 .. 21 1/2	168	3 " 1940 .. 2070
4 " 1940 .. 21 1/2	168	4 " 1940 .. 2070
5 " 1940 .. 21 1/2	168	5 " 1940 .. 2070
6 " 1940 .. 21 1/2	168	6 " 1940 .. 2070
8 " 1940 .. 21 1/2	168	8 " 1940 .. 2070
9 Jan. 1939 .. 21 1/2	148 7/8	9 Jan. 1939 .. 2075
23 Aug. 1939 .. 20 1/2	148 6/8	23 Aug. 1939 .. 2110

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	30 Dec. 1939	6 Jan. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	f 15.072.032,38
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorschotten op ultimo November 1939 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel. and. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel. alsmede op. op die belastingen en op de vermogensbelasting	f 1.159.351,70	" 19.245,32
Voorschotten aan Ned.-Indië	" 72.637.227,36	" 79.148.854,19
Idem aan Suriname	" 11.662.956,33	" 11.737.248,88
Kasvord. weg. creditverst. afh. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	" 87.556.379,44	" 88.512.092,38
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabellen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenf. 1) ..	" 56.023.644,27	" 68.198.190,88
Vord. op andere Staatsbedrijven 1)	" 24.639.876,73	" 27.160.208,98

Verplichtingen	30 Dec. 1939	6 Jan. 1940
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt ..	f 6.631.239,41	—
Voorschot door de Ned. Bank in rekening-courant verstrekt	" 99.214.000,—	f 79.189.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	" 402.800.000,— 2)	" 379.800.000,— 3)
Schatkistpromessen in omloop	" 10.000.000,—	" 10.000.000,—
Daggeldleeningen	" 1.066.204,50	" 1.066.179,50
Zilverbons in omloop	" 10.190.414,68	" 10.190.414,68
Schuld aan Curaçao 1)	" 1.666.689,09	" 1.627.185,49
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. 1) Id. a. h. Staatsbedr. der P. T. en T. 1) Id. aan andere Staatsbedrijven 1) ..	" 39.637.169,20	" 22.667.645,61
Id. aan diverse instellingen 1)	" 184.566.425,63	" 187.792.945,42
Id. aan diverse instellingen 1)	" 20.000.000,—	" 20.000.000,—
Id. aan diverse instellingen 1)	" 302.780.838,48	" 125.695.915,74
1) In regk.-crt. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij de Nederlandsche Bank geplaatst f 76.000.000,— 3) Idem f 5.000.000,—		

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: 1)	30 Dec. 1939	6 Jan. 1940
Saldo Javasche Bank	f 94.000,—	f 209.000,—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	" 3.823.000,—	" 3.823.000,—
Saldo Indisch Muntfonds	" —	" 79.149.000,—
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e.a. Rijksinstell.	" 72.637.000,—	" 637.000,—
Voorschot van de Javasche Bank	" 2.830.000,—	" 36.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop	" 30.000.000,—	" 9.353.000,—
Schuld a. d. Indische Pensioenfondsen	" 20.000.000,—	" —
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	" —	" 196.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank.	" 37.000,—	" 1.030.000,—
Belegde kasmiddelen zelfbesturen	" 1.030.000,—	" 1.030.000,—
1) Betaalmiddelen in de Landskassen f 34.424.000,—		

CURAÇAOSCHE BANK.

Data	Metaal	Circulatie	Voor-schotten aan de kolonie	Dis-conto's	Diverse reke-ningen 1)	Diverse reke-ningen 2)
1 November 1939	9.821	8.358	168	110	2.005	141
1 October 1939	9.828	7.952	327	113	1.817	127
1 Septemb. 1939	9.826	7.777	280	116	1.739	127
1 Augustus 1939	9.829	7.815	176	118	1.789	141
1 November 1938	8.786	8.222	325	108	1.451	133

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT...

Main table containing prices for GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg., KAAS, and EIEREN (groeite) from 1927 to 1939.

* In verband met den internationalen toestand geen notering, waardoor ook het berekenen der indexcijfers achterwege moet blijven.

Table containing prices for JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN. ZIJDE, and RUBBER from 1927 to 1939.

Table containing prices for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETRIJ-IJZER, ZINK, and ZILVER from 1927 to 1939.

	GE-SLACHTE RUNDEREN (versch) per 100 kg Rotterdam		GE-SLACHTE VARKENS (versch) per 100 kg Rotterdam		DEENSCH BACON middeligew. No. 1 Londen per cwt.			BEVROREN ARG. RUND-VLEESCH Londen per 5 lbs.			CACAO G.F. Accra per 50 kg c.i.f. Nederland)			KOFFIE Loco R'dam/A'dam per 1/2 kg.		SUIKER Witte krist-suiker ioco Rotterdam/A'dam per 100 kg.		THEE N.-Ind. thee-veiling A'dam Gem. Java- en Sumatrathee per 1/2 kg.		Indexcijfer voedings- en genot-middelen		
	f	%	f	%	f	%	sh.	f	%	sh.	f	%	sh.	cts.	%	cts.	%	cts.	%			
	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.		Not.	
1927					65,15	97,8	107,6	2,73	92,2	4/6	41,21	119,4	68/-	46,87 ⁵	95,5	54,10	91,4	19,12 ⁵	119,6	82,75	109,2	102,8
1928	93,-	98,2	77,50	90,4	66,80	100,3	110/5	3,03	102,4	5/-	34,64	100,4	57/3	49,62 ⁵	101,1	63,48	107,3	15,85	99,1	75,25	99,3	102,7
1929	96,40	101,8	92,12 ⁶	109,2	67,81	101,8	112/2	3,12	105,4	5/2	27,70	80,2	45/10	50,75	103,4	59,90	101,2	13,-	81,3	69,25	91,4	94,5
1930	108,-	114,0	72,90	85,5	57,19	85,9	94/7	2,97	100,3	4/11	21,04	61,0	34/11	32	65,2	38,10	64,4	9,60	60,0	60,75	80,2	72,1
1931	88,-	92,9	48,-	56,3	35,72	53,6	63/6	2,44	82,4	4/4	13,84	40,1	24/7	25	50,9	27,10	45,8	8,-	50,0	42,50	56,1	52,9
1932	61,-	64,4	37,50	44,0	25,46	38,2	58/7	1,70	57,4	3/11	11,77	34,1	21	48,9	30,04	50,8	6,32 ⁵	39,6	28,25	37,3	43,1	43,1
1933	52,-	54,9	49,50	58,0	30,74	46,2	74/7	1,54	52,0	3/9	9,30	26,9	22/7	21,10	43,0	22,83	38,6	5,32 ⁵	34,5	32,75	43,2	36,7
1934	61,50	64,9	46,65	54,7	32,94	49,5	88/5	1,42	48,0	3/9 1/2	8,15	23,6	21/10	16,80	34,2	18,40	31,1	4,07 ⁵	25,5	40,0	52,8	34,8
1935	48,12 ⁵	50,8	51,62 ⁵	60,5	32,-	48,1	88/5	1,19	40,2	3/3 1/2	8,15	23,6	22/6	14,10	28,7	15,21	25,7	3,85	24,1	34,50	45,5	32,3
1936	53,42 ⁵	56,4	48,60	57,0	36,37	54,6	93/6	1,48	50,0	3/9 1/2	12,05	34,9	30/4	13,62 ⁵	27,8	16,87 ⁵	28,5	4,02 ⁵	25,2	40,0	52,8	39,3
1937	71,27 ⁵	75,3	61,85	72,5	42,27	63,5	94/1	1,90	64,2	4/3	17,35	50,3	38/8	16,62 ⁵	33,9	22,37 ⁵	37,8	6,22 ⁵	38,9	53,50	70,6	53,8
1938	67,55	71,3	63,62 ⁵	74,6	44,17	66,3	99/5	1,95	65,9	4/4 1/2	10,48	30,4	23/8	13,20	26,9	14,91	25,2	5,20	32,5	51,-	67,3	46,4
1939	66,35	70,1	62,37 ⁵	73,1	41,79	62,8	100/11	1,89	63,9	4/6 1/2	10,50	30,4	20/5	14,10	28,7	15,73	26,6	7,07 ⁵	44,2	52,50	69,3	
Jan. 1939	63,67 ⁵	67,2	56,87 ⁵	66,7	41,93	63,0	97/6	1,94	65,5	4/6 1/2	8,95	25,9	20/9 1/2	13,20	26,9	15	25,4	5,85	36,6	47,50	62,7	43,3
Febr. "	61,85	65,3	55,95	65,6	43,61	65,5	100/-	1,90	64,2	4/4	9,14	26,5	20/10 1/2	13	26,5	15	25,4	5,77 ⁵	36,1	48,75	64,4	41,7
Maart "	62,47 ⁵	66,0	55,82 ⁵	65,4	44,39	66,7	100/7	1,84	62,2	4/2	9,27	26,9	21/-	13	26,5	15	25,4	6,27 ⁵	39,2	50,50	66,7	42,7
April "	65,32 ⁵	69,0	56,40	66,1	42,08	63,2	95/6	1,75	59,1	3/11 3/4	9,05	26,2	20/6 1/2	13	26,5	15	25,4	7,32 ⁵	45,8	53,50	70,6	42,9
Mei "	67,-	70,7	55,95	65,6	39,28	59,0	90/-	1,85	62,5	4/2 1/2	8,85	25,6	20/3 1/2	13	26,5	15	25,4	8,52 ⁵	53,3	52,25	69,0	43,1
Juni "	69,47 ⁵	69,1	54,70	64,1	40,23	60,4	91/3	1,84	62,2	4/2	8,86	25,7	20/11	12,75	26,0	14,50	24,5	8,07 ⁵	50,5	51,25	67,7	42,7
Juli "	65,25	68,9	59,17 ⁵	69,4	43,05	64,6	98/-	1,96	66,2	4/5 1/2	8,65	25,1	19/8 1/2	12,50	25,5	14	23,7	8,10	50,7	50,-	66,0	42,4
Aug. "	65,30	69,0	60,50	70,9	42,73	64,2	98/10	2,01	67,9	4/8	8,58	24,9	19/9 1/2	12,50	25,5	14	23,7	6,70	41,9	49,50	65,3	42,4
Sept. "	71,85	75,9	68,12 ⁵	79,9	37,65	56,5	100/-	1,87	63,2	5/-	14,58	42,2	-	14,87 ⁵	30,3	16,25	27,5	-	-	54,25	71,6	
Oct. "	69,80	73,7	66,25 ⁵	89,8	41,21	61,9	109/-	1,89	63,9	5/-	12,72	36,8	-	16,50	33,6	18,-	30,4	-	-	57,-	75,2	
Nov. "	68,32 ⁵	72,1	75,25	88,2	42,77	64,2	115/-	1,92	64,9	5/2	12,42	36,0	-	17,37 ⁵	35,4	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
Dec. "	70,-	73,9	73,15	85,7	42,51	63,8	115/-	1,85	62,5	5/-	14,92	43,2	-	17,50	35,7	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
-11 Dec. '39	68,70	72,5	73,-	85,6	42,25	63,4	115/-	1,84	62,2	5/-	15,-	43,5	-	17,50	35,7	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
-18 "	68,70	72,5	71,50	83,8	42,51	63,8	115/-	1,85	62,5	5/-	15,75	45,6	-	17,50	35,7	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
-25 "	72,-	76,0	73,25	85,9	42,54	63,9	115/-	1,85	62,5	5/-	-	-	-	17,50	35,7	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
Dec.-1 Jan.	72,-	76,0	74,-	86,7	42,73	64,2	115/-	1,86	62,8	5/-	-	-	-	17,50	35,7	18,50	31,3	-	-	63,25	83,5	
8 Jan. '40	74,30	78,5	76,-	89,1	42,68	64,1	115/-	1,86	62,8	5/-	14,-	40,6	-	17,-	34,6	18,-	30,4	-	-	63,25	83,5	

	GRENNHOUT Zweeds ongestort. 2 1/2 x 7 per standaard ex opslagpl. Londen		VUREN-HOUT basis 7" f.o.b. Zweden/Finl. per standaard van 4.672 M ³		KOE-HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pond Veiling te Amsterdam		COPRA Ned.-Ind. f. m.s. per 100 kg Amsterdam		GRONDNOTEN Gepelde Coromandel, per longton ex ship		LIJNZAAD La Plata loco Rotterdam per 1000 kg. 1)		GOUDE cash Londen per ounce fine		Indexcijfer agrarische grondstoffen	Algemeen indexcijfer	Indexcijfer Indische uitvoer-producten				
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%							
	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.	Ct.	Not.	Herl.	Ned.				Ct.	Not.		
1927	230,28	100,1	19,-	160,50	105,1	40,43	100,9	32,62 ⁵	106,5	266,03	106,4	21,18/11	185,-	95,0	51,50	100,1	85/-	105,3	104,3	124,1	
1928	229,90	100,0	19,-	151,50	99,2	47,58	118,7	31,87 ⁵	104,1	254,10	101,6	21,-	185,25	95,1	51,45	100,0	85/-	102,0	100,4	94,6	
1929	229,71	99,9	19,-	146,-	95,6	32,25	80,5	27,37 ⁵	89,4	230,16	92,0	19,-	214,-	109,9	51,40	99,9	85/-	92,7	95,3	84,5	
1930	218,43	95,0	18,12	141,50	92,7	25,36	63,3	22,62 ⁵	73,9	175,55	70,2	14,10/4	181,75	93,3	51,40	99,9	85/-	69,6	75,1	60,0	
1931	187,88	81,7	16,14/-	110,75	72,5	18,65	46,5	15,37 ⁵	52,2	136,69	54,7	12,2/11	95,50	49,0	52,-	101,1	92/5	47,8	54,4	44,7	
1932	136,14	59,2	15,13/4	69,-	45,2	11,15	27,8	13,-	40,4	130,52	52,2	15,-	70,-	35,9	51,25	99,6	118/-	35,1	43,0	38,4	
1933	136,48	59,3	16,11/2	73,50	48,1	13,26	33,1	9,30	30,4	90,39	36,1	10,19/4	75,50	38,8	51,35	99,8	124/7	33,1	38,8	34,5	
1934	134,02	58,3	17,18/4	76,50	50,1	12,07	30,1	6,90	22,5	71,90	28,7	9,12/3	72,75	37,3	51,50	100,1	137/8	31,6	37,2	36,5	
1935	127,91	55,6	17,13/4	59,50	39,0	12,54	31,3	9,15	29,9	104,26	41,7	14,8/-	67,25	34,5	51,50	100,1	142/2	32,2	36,9	34,8	
1936	139,98	60,9	17,19/10	78,25	51,3	15,40	38,4	11,90	38,9	113,49	45,4	14,11/9	85,-	43,6	54,60	106,1	140/4	39,0	42,2	40,7	
1937	205,35	89,3	22,17/2	132,25	86,6	23,35	58,2	15,22 ⁵	49,7	127,81	51,1	14,4/8	110,50	56,8	63,20	122,8	140/9	53,4	57,9	55,9	
1938	189,94	82,6	21,7/7	109,50	71,7	15,38	38,4	10,07 ⁵	32,9	92,12	36,8	10,7/3	99,-	50,9	63,30	123,0	142/6	41,1	48,4	44,5	
1939	181,05	78,7	22,-/1	123,25	80,7	16,47	41,1	11,30	36,9	98,29	39,3	11,9/9	94,25	48,4	64,20	124,8	155/1	-	-	-	
Jan. 1939	174,17	75,7	20,5/-	108,55	71,1	14,50	36,2	9,07 ⁵	29,6	88,20	35,3	10,4/9	89,25	45,9	64,20	124,8	148/8	40,7	46,5	45,7	
Febr. "	169,53	73,7	19,8/9	109,80	71,9	14,50	36,2	9,40	30,7	90,50	36,2	10,6/11	90,50	46,5	64,90	126,1	148/4	42,1	48,4	46,1	
Maart "	169,89	73,9	19,5/-	116,25	76,1	14,50	36,2	9,65	31,5	91,43	36,6	10,7/2	96,25	49,4	65,50	127,3	148/4	43,5	47,8	47,8	
April "	170,19	74,0	19,6/3	117,50	76,9	16,-	39,9	9,47 ⁵	30,9	91,89	36,7	10,8/5	94,50	48,5	65,45	127,2	148/6	44,5	47,8	48,8	
Mei "	178,52	77,6	21,-/6	119,50	78,3	16,50	41,2	9,85	32,2	101,20	36,5	11,13/9	96,-	49,3	64,85	126,0	148/5	46,4	48,6	49,9	
Juni "	186,26	81,0	21,2/6	126,25	82,7	17,-	42,4	9,97 ⁵	32,6	106,46	42,6	12,1/7	99,75	51,2	65,55	127,4	148/8	47,5	49,1	50,0	
Juli "	186,71	81,2	21,5/-	132,50	86,8	17,25	43,0	9,02 ⁵	29,5	101,24	40,5	11,10/3	94,-	48,3	65,30	126,9	148/6	47,2	48,6	49,4	
Aug. "	189,28	82,3	21,18/-	132,50	86,8	18,-	44,9	8,97 ⁵	29,3	104,26	41,7	11,18/9	94,50	48,5	64,50	125,4	151/8	46,4	48,3	48,4	
Sept. "	186,24	81,0	25,2/6	-	-	20,-	49,9	-	-	-	-	-	-	-	62,30	121,1	166/-	-	-	-	
Oct. "	189,98	82,6	25,2/6	135,-																	

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 8 Januari 1940.

		Activa.	
Binnenl. Wis- sels, Prom. enz. in disc.	Hfdbk. f Bijbnk. „ Ag. sch. „	6.939.961,51 443.670,40 1.841.607,17	f 9.225.239,08
Papier o. h. Buitenl. Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel. „	f	1.575.000,—	1.575.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.)	Hfdbk. f Bijbnk. „ Ag. sch. „	194.838.471,38 ¹⁾ 4.947.734,19 43.457.054,80	f 243.243.260,37
Op Effecten enz. ..	f	239.323.272,84 ¹⁾	
Op Goederen en Ceel. „		3.919.987,53	243.243.260,37 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk			—
Munt, Goud	f	105.307.605,—	
Muntmat., Goud ..		908.240.109,48	
	f	1.013.547.714,48	
Munt, Zilver, enz. „		10.676.267,64	
Muntmat., Zilver. „		—	1.024.223.982,12
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		43.804.884,90	
Gebouwen en Meub. der Bank		4.580.000,—	
Diverse rekeningen		28.373.022,92	
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221) „		7.629.955,16	
	f	1.362.655.344,55	
		Passiva.	
Kapitaal	f	20.000.000,—	
Reservefonds		4.277.243,54	
Bijzondere reserve		7.756.940,37	
Pensioenfonds		11.933.309,15	
Bankbiljetten in omloop		1.116.915.650,—	
Bankassignatiën in omloop		61.283,12	
Rek.-Cour. { Het Rijk f saldo's: { Anderen „		6.658.046,99 188.410.851,39	195.068.898,38
Diverse rekeningen		6.642.019,99	
	f	1.362.655.344,55	
Beschikbaar metaalsaldo	f	499.426.177,91	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is „		1.248.565.440,—	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht		—	

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)..... f 60.612.475,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
8 Jan. '40	105308	908.240	1.116.916	195.130	499.426	78
2 „ '40	105398	908.151	1.154.148	208.060	479.086	75
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79,9

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
2 „ 1940	34.135	25.000	264.293	1.575	31.790
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikb. metaal-saldo
6 Jan. '40 ²⁾	149.470		201.790	85.900	34.394
30 Dec. '39 ²⁾	149.630		193.760	96.220	33.638
25 Nov. '39 ²⁾	128.676	16.024	194.558	92.847	29.738
18 „ '39 ²⁾	128.676	16.715	197.782	91.907	29.516
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
6 Jan. '40 ²⁾	15.270		86.140	50.740	52
30 Dec. '39 ²⁾	19.270		88.160	46.820	52
25 Nov. '39 ²⁾	18.835	15.324	56.453	54.019	50
18 „ '39 ²⁾	18.862	15.236	48.949	64.306	50
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	51.942	55

¹⁾ Sluippost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen. ³⁾ De cijfers van de weekbalansen op 4 en 11 Nov. hebben wij nog niet ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
3 Jan. 1940	1.128	547.427	32.793	4.557	25.058
27 Dec. 1939	1.257	554.616	25.604	4.269	24.620
23 Aug. 1939	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
3 Jan. '40	153.136	17.193	128.637	52.694	33.701	16,9
27 Dec. '39	151.466	29.725	117.330	42.027	26.641	14,0
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
28 Dec. '39	97.267	902	43	13.381	69	3.656	30.473
21 „ '39	97.267	905	44	12.870	68	3.800	30.473
17 Aug. '39	97.266	663	14	9.617	705	3.825	30.577

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Regk. Courant		
				Staat	Zelfst. amort. k.	Particulieren
28 Dec. '39	5.455	4.409	151.322	82	1.833	14.751
21 „ '39	5.455	3.931	149.416	96	1.898	13.387
17 Aug. '39	5.466	3.051	123.135	3.043	2.104	20.538

¹⁾ Sluippost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentebank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen
30 Dec. 1939..	77,5	115,4	11.302,2	30,0
21 „ 1939..	77,3	145,9	10.422,6	32,9
23 Aug. 1939..	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circu-latie	Regk.-Crt.	Diverse Passiva
30 Dec. 1939	803,7	2.032,9	11.797,9	2.018,2	—
21 „ 1939	817,5	1.722,7	10.999,9	1.572,2	—
23 Aug. 1939	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1939/40	Goud Munt en metaal	Munt en diversen	Buitenlandsche deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Regk. Crt.	
									Schatkist	Partic.
4/1..	3.596	37	630	1.069	179	142	295	5.658	2	196
28/12.	3.594	41	631	981	228	142	294	5.599	30	190

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten ¹⁾	„Other cash“ ²⁾	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
29 Nov. '39	14.976,0	14.966,1	320,8	8,0	—
22 „ '39	14.881,1	14.871,7	330,9	8,0	—

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circulatie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
29 Nov. '39	2.552,1	4.845,3	12.836,3	134,9	86,5	—
22 „ '39	2.593,4	4.826,0	12.811,7	134,9	86,2	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opsch. schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
22 Nov. '39	1	8.617	14.475	9.790	33.345	5.252
15 „ '39	1	8.549	14.465	9.698	33.223	5.256

De posten van De Ned. Bank, de Java'sche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.